

Sveučilište J.J.Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij:Povijest-Pedagogija

Marija Zečević

**Političko organiziranje iseljenih Hrvata od kraja Drugog svjetskog
rata do uspostave hrvatske samostalnosti**

Diplomski rad

Mentor:prof.dr.sc.Ivan Balta

Osijek,2013.

Sažetak

U ovom radu se govori o stvaranju i djelovanju raznoraznih političkih organizacija iseljenih Hrvata i njihovoj borbi za uspostavu nezavisne i suverene Hrvatske i to u period od kraja Drugoga svjetskog rata do osnutka samostalne Republike Hrvatske. Svojim programima, radom i javnim istupima hrvatski emigranti su nastojali zapadnom svijetu skrenuti pažnju na položaj Hrvatske u Jugoslaviji, te na režim koji je vladao u državi. U svojim nastojanjima nerijetko su bili žrtve napada jugoslavenskih tajnih službi, no nikada nisu prestali s djelovanjem. Danas je nepobitna činjenica da su iseljeni Hrvati dali znatan doprinos u Domovinskom ratu, pružajući različite oblike pomoći.

KLJUČNE RIJEČI: političko organiziranje, iseljeni Hrvati, Hrvatska, režim, doprinos

Sadržaj

1.Uvod.....	3
2.Razlozi iseljavanja.....	4
2.1 Emigriranje do kraja Drugog svjetskog rata.....	4
2.2 Val iseljavanja nakon Drugog svjetskog rata.....	5
3. Političko organiziranje iseljenih Hrvata.....	8
3.1.Hrvatska politička emigracija.....	9
3.2.Hrvatski oslobodilački pokret.....	10
3.2.1. Djelovanje HOP-a u Kanadi,SAD-u i Njemačkoj.....	11
3.2.2. HOP nakon odlaska Ante Pavelića.....	11
3.2.3. Hrvatsko revolucionarno bratstvo.....	13
3.3.Hrvatska republikanska stranka.....	14
3.3.1.Javni istupi članova HRS-a.....	15
3.4.Hrvatska seljačka stranka.....	17
3.4.1. Krnjević na čelu HSS-a.....	19
3.4.2. Raskol u HSS-u.....	20
3.5.Hrvatski narodni odbor.....	22
3.5.1.Raskol u HNO-u.....	23
3.6.Hrvatski narodni otpor.....	25
3.6.1. Atentat na Maksa Luburića.....	26
3.6.2. Javni istupi članova HNO-a.....	27
4.Hrvatsko narodno vijeće.....	29
4.1 Problemi i raskol u HNV-u.....	32
4.2 Djelovanje HNV-a.....	33
4.3 Hrvatski državotvorni pokret.....	34
5.Hrvatska ambasada u Canberri.....	35
6. Iseljena Hrvatska i uspostava hrvatske države.....	37
6.1 Osnivanje ogranaka HDZ-a u iseljeništvu.....	37
6.2 Pomoć iseljeništva u Domovinskom ratu.....	38
7.Zaključak.....	39
8.Literatura.....	40

1.Uvod

Diplomski rad bavi se političkim organizacijama koje su osnivali iseljeni Hrvati kroz vremenski period od kraja Drugog svjetskog rata do uspostave Hrvatske samostalnosti, analizirajući rad i programska načela, ali i druge aspekte osnovanih političkih organizacija. Hrvati u iseljeništvu su iznimno važan dio hrvatskog nacionalnog korpusa i svojim su djelovanjem pružili enorman doprinos u borbi za samostalnu Hrvatsku, pa ovaj rad za zadatak ima, barem u osnovnim crtama, dati pregled i napraviti sintezu njihova djelovanja na osnovu dostupne historiografske literature.

Rad je podijeljen u osam poglavlja, koja se mogu posložiti u nekoliko cjelina. Prvo poglavlje, a ujedno i prvu cjelinu čini uvod. U drugom poglavlju i cjelini se izlažu razlozi iseljavanja Hrvata i to od turskih osvajanja do kraja Prvog svjetskog rata, a potom s obzirom na vremenski period koji diplomski rad obuhvaća, malo detaljnije nakon kraja Drugog svjetskog rata. Poglavlja od trećeg do petog čine zasebnu cjelinu i u njima se tematiziraju političke organizacije osnovane od strane hrvatske emigracije. Treće poglavlje najprije objašnjava političku emigraciju, a potom analizira nastanak i djelovanje HOP-a, HRS-a i HSS-a, Hrvatskog narodnog odbora i Hrvatskog narodnog odbora. U četvrtom poglavlju se govori o HNV-u, a čini zasebno poglavlje jer predstavlja zajedničko političko tijelo u emigraciji koje je okupljalo sve ostale političke opcije, ali i pojedince. Kroz peto poglavlje se govori o činu osnivanja Hrvatske ambasade u Canberri od strane emigranata. Šeto poglavlje donosi djelovanje iseljenika pred sam osnutak samostalne Hrvatske i njihov doprinos u Domovinskom ratu. Sedmo poglavlje čini zaključak, dok deveto donosi popis literature.

Cilj rada je prikazati borbu iseljenih Hrvata za Hrvatsku kroz političke organizacije koje su osnivali.

2. Razlozi iseljavanja Hrvata

2.1 Emigriranje do kraja Drugog svjetskog rata

Iseljavanja Hrvata i iseljavanje iz Hrvatske nezaobilazni je dio hrvatske povijesti te hrvatskog civilizacijskog i kulturnog naslijeđa. Do dvadesetog stoljeća Hrvati su poglavito iseljavali preko oceana, zbog bijega pred turskim osvajanjima, što je posebnost hrvatskih migriranja od 15. do 18. stoljeća ili zbog sličnih, najčešće ekonomskih, razloga kao pripadnici ostalih europskih naroda, posebice iz Srednje Europe i Mediterana. Početkom 19. stoljeća Hrvati su počeli emigrirati isključivo pritisnuti tadašnjom ekonomskom situacijom i nerazvijenošću na ovim prostorima. Godine 1850. počinje drugo razdoblje migracija, počinje emigracija Hrvata u relativno velikom broju prema Novom svijetu, u početku uglavnom u SAD. Migranti su odlazili iz vrlo siromašnih područja kao što su bili Hrvatsko primorje i Prigorje-područje Jaske, Lika, Dalmacija, dalmatinski otoci, dubrovačko područje, ali i iz drugih nerazvijenih područja, s velikim dugovima i zaduženjima, s posjeda koje je zahvatila velika poljoprivredna kriza. Migranti su bili u najvećem broju poljoprivrednici i seljaci koji više nisu mogli živjeti od svojih uroda, a nisu se mogli više ni zaduživati. Ti su migranti svoj posao nastavili i u Novom svijetu na tradicionalnim posjedima i seoskim imanjima. Do početka Prvog svjetskog rata ponovno će se javiti novi razlog za odlazak iz matične zemlje. Stanovnike Dalmacije pogodili su 1891. vinska klauzula, poljoprivredna kriza, kriza u brodarstvu odnosno prijelaz s jedrenjaka na parobrode, kriza u industriji prerade ribe, Phyloxera vinove loze, pad vrijednosti soli te nepovoljna trgovina između Austrije i Italije. Kako se nisu mogli nositi sa svim nabrojenim nedaćama, bili su prisiljeni na odlazak. U velikom broju emigriraju najviše u SAD i zemlje Latinske Amerike.¹ Migracijski val s kraja devetnaestog i početka dvadesetog stoljeća pa do do Prvog svjetskog rata uzrokovali su uz ekonomske i politički čimbenici, što je navelo poznate hrvatske intelektualce i političare da to nazovu “bijegom”, “rasulom” i slično. Kada bi se otkrila pozadina političkih razloga vjerojatno bi se došlo do činjenice da Hrvati unatoč ilirskom preporodu i velikom stupnju državnosti koji su imali u okviru Austro-Ugarske, nisu tijekom devetnaestog stoljeća uspjeli ostvariti temeljni preduvjet za zaštitu naroda od sličnih katastrofa, a to je vlastita država. Zato se i cijelo dvadeseto stoljeće, nakon Prvog svjetskog rata, može promatrati kao stoljeće u

¹ Ljubomir Antić, Dalmatinsko iseljeničtvo, Hrvatski iseljenički zbornik 2009, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2008, str. 241-249

kojemu su Hrvati tražili put do vlastite države i očuvanja nacionalnog identiteta te da su svi migracijski valovi u tom razdoblju bili poticani mješavinom političkih i ekonomskih razloga.²

2.2 Val iseljavanja nakon Drugog svjetskog rata

U razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata u Australiju su stigla tri velika hrvatska useljenička vala. Najraniji veći val započeo je 1948. godine kada su mnogi Hrvati koji su se borili u Drugome svjetskom ratu u službi NDH iseljavali prema Australiji iz izbjegličkih logora u Austriji, Italiji i Njemačkoj. Radi se o tzv. *Displaced Persons* (DP's), mnogim Hrvatima koji su zbog vlastita (antikomunističkog) političkog usmjerenja bili političke izbjeglice u europskim zarobljeničkim logorima prije nego što su se ukrkali na brod za Australiju. To je bio val hrvatske antikomunističke emigracije prema Australiji, ali i prema drugim zemljama koje su primale političke izbjeglice. Sljedeći val Hrvata prema New South Wales-u i drugim dijelovima Australije trajao je od 1954. do 1960. godine, kada naraštaj mladih Hrvata koji, iako nisu sudjelovali u oružanim sukobima u Drugome svjetskom ratu, odlučuju napustiti Hrvatsku radije nego graditi budućnost u komunističkom režimu „kod kuće“³. Novi naraštaj hrvatskih emigranata ilegalno je napustio bivšu Jugoslaviju u godinama nakon 1950. Nesređene i loše ekonomske prilike 50-ih godina bile su glavnim razlogom što su se mladi ljudi, pogotovo iz pasivnijih krajeva Hrvatske, izlagali riziku ilegalnog emigriranja. Činjenica je da su ti ljudi morali ilegalno i uz velike opasnosti ostaviti zemlju u kojoj nisu vidjeli nikakvu perspektivu. Politička je diskriminacija u to doba također davala poticaja emigriranju.⁴ U to su vrijeme hrvatski svećenici započeli s organiziranjem hrvatskih katoličkih misija: pružali su savjete i zaštitu izbjeglim Hrvatim. Davali su povoljne pismene karakteristike na osnovi kojih su izbjeglice pred komisijama za iseljenje mogle uspješno zatražiti dozvolu za odlazak, najčešće u prekomorske zemlje.

² Ivan Čizmić, Marin Sopta, Vlado Šakić: Hrvati u svjetskomu migracijskom kontekstu, Hrvatski iseljenički zbornik 2008, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb 2007, str. 11-25

³ Rebeka Mesarić Žabčić, Marina Perić: Redefiniranje etničkog identiteta: Primjeri hrvatskih etničkih zajednica u Čileu i New South Walesu, Etnološka istraživanja Vol. 1 No. 11, Zagreb 2006, str. 265

⁴ Ivan Čizmić, Marin Sopta, Vlado Šakić, Iseljena Hrvatska, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb 2005, str. 18

Do početka 1960-ih godina iseljavanje iz Hrvatske zbiva se u okolnostima zatvorenih granica. Usprkos tomu, iseljavanje iz Istre i Dalmacije nakon 1948. poprimilo je velike razmjere, napose ono ilegalno. Optiranjem (opredjeljujući se svojom voljom), otpustom iz državljanstva i ilegalnim iseljavanjem, iselilo se u Italiju i preko nje u mnoge druge zemlje još oko 110,000 osoba. Nakon 1960-ih godina započinje novi val odlazaka u stoljetnom procesu iseljavanja iz Hrvatske. Tada, nakon razdoblja zatvorenih granica, dolazi do obnavljanja ekonomske emigracije, iako ne u potpunosti u njezinoj klasičnoj formi. Naime, iseljavanje se usmjerava prema europskim tržištima radne snage pa klasično prekomorsko iseljavanje više ne dominira. Tako glavno obilježje suvremene migracije iz Hrvatske postaje useljavanje u brojne zemlje.⁵ To je nova, suvremena emigracija ili, kako smo ju običavali nazivati, „radnici privremeno zaposleni u inozemstvu“. S područja Hrvatske počeo je, među prvima u Jugoslaviji, masovniji odlazak na „privremeni rad u inozemstvo“. Vanjske migracije iz Hrvatske bile su najbrojnije u tadašnjoj Jugoslaviji i jedne od najvećih u Europi, pa čak i u svijetu. Za Hrvatsku je bilo zabrinjavajuće što se prekomjerno iseljavanje i dalje nastavilo. Sve brojniji odlazak obitelji jasno je ukazivao da nije riječ o privremenom napuštanju domovine nego o trajnom iseljavanju, baš kao i u prošlosti. Tadašnjim vlastima nije uspjelo ni izdaleka da broj iseljenih bude manji od broja povratnika. Osnovno obilježje te emigracije jest da je bila ekonomska. Ti su se ljudi iseljavali legalno, s putovnicom, organizirano preko Zavoda za zapošljavanje a na osnovi međudržavnog ugovora sa zemljama prijama ili pak neorganizirano, u vlastitom aranžmanu. Tu je imigraciju obilježavala intimna težnja, zapravo odluka, da njihov boravak u inozemstvu bude samo privremen, uvjetovan potrebama zarade. Ta je odluka određivala i njihovo ponašanje. Nisu ulazili ni u kakve ekonomske aranžmane koji bi ih mogli na dulje vrijeme vezati za jednu sredinu. Dakako, postupno, a da toga sami nisu bili svjesni, postali su u velikom postotku trajni emigranti.⁶ Suvremeno masovno iseljavanje iz Hrvatske 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća bilo je odraz neriješenih ekonomskih i političkih teškoća u kojima se našlo jugoslavensko samoupravno društvo. Tadašnje vlasti su tvrdile da se radi o odlasku na „privremeni rad u inozemstvo“. To je, dakako, bila kriva procjena Posljedice toga najnovijega hrvatskog egzodusa su da i danas, prema realnim statističkim procjenama, u europskim i prekomorskim zemljama živi oko 400,000

⁵ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 19

⁶ isto str. 20

Hrvata i njihovih potomaka iseljenih od 1961.-1981. godine. Oni su nazivani „pasošari“. Migracijski tokovi u hrvatskom narodu nastavljeni su i nakon 1981. godine, napose u vrijeme Domovinskoga rata, a u poslije njega. Sasvim je sigurno da su te najnovije migracije znatno izmijenile demografsku sliku Hrvatske.⁷ Napuštanje poljoprivrede kao djelatnosti (pod utjecajem industrijalizacije) i napuštanje sela kao mjesta življenja (pod utjecajem urbanizacije) doveli su do značajnog prostornog preraspmještaja pučanstva. Taj je proces populacijski osiromašio seoska, a ojačalo gradska i prigradska naselja. Tako je u zadnjem međupopisnom razdoblju (1981.-1991.) emigracijskim i depopulacijskim procesima bilo zahvaćeno već 65% površine i 54% stanovništva Istočne Hrvatske.⁸ Novi je val započeo nakon 1990. godine i još uvijek traje. U tom je razdoblju u New South Wales i općenito u Australiju stiglo mnoštvo Hrvata sa sveučilišnom diplomom i znanjem engleskog jezika. Taj je iseljenički val bio potaknut ekonomskom, ali i političkom krizom kasnog komunizma u Hrvatskoj, a kasnije i ratom, ekonomskim stanjem i velikim porastom nezaposlenosti.⁹ Jedna od osobitosti hrvatskog iseljavanja jest odlazak mlađega, radno i biološko najproduktivnijeg dijela stanovništva i u većoj mjeri muškaraca. I zbog toga je iseljavanje imalo negativne posljedice u demografskim promjenama stanovništva.¹⁰

⁷ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 21

⁸ Dražen Živić, *Promjene u strukturi aktivnog stanovništva istočne Hrvatske 1971.-1991. godine*, *Hrvatski geografski glasnik* 58, 1996., str. 97

⁹ R. Mesarić Žabčić, M. Perić; *Redefiniranje etničkog identiteta: Primjeri hrvatskih etničkih zajednica u Čileu i New South Walesu*, str. 266

¹⁰ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 22

3. Političko organiziranje iseljenih Hrvata

3.1 Hrvatska politička emigracija

Na kraju Drugog svjetskog rata u imigracijske zemlje, počeli su pristizati politički emigranti, pretežno iz redova aktivnih političkih sudionika NDH te su se tamo politički angažirali kroz tadašnje političke organizacije dotadašnje političke emigracije.¹¹ Hrvatska politička emigracija je u svibnju 1945., nakon pada ustaškog režima i višegodišnjeg boravka u savezničkim izbjegličkim logorima, uglavnom otišla u Južnu Ameriku, SAD, Španjolsku i zemlje zapadne Europe. Riječ je o skupinama i pojedincima koji su većinom zagovarali ideje propalog ustaškog režima ili se tek dijelom distancirali od njega, ali braneći ideju NDH. Kasnija emigracija uključivala je ljude koji su iz Hrvatske ili Jugoslavije otišli od sredine pedesetih nadalje, dijelom u sklopu akademskih stipendija zapadnih zemalja, dijelom ilegalnim prelaskom granice, a zatim i legalno, nakon 1966.¹² Uspješnom radu nove emigracije doprinjela je tadašnja blokovska podjela i upravo se na očekivanju novog ratnog sukoba izgradila hrvatska politička emigracija na Zapadu te je stvorila političku osnovu za svoj rad. Svaki oblik suradnje s matičnom domovinom, bilo da se radi o nacionalnoj, ekonomskoj ili kulturnoj suradnji bio je odbačen jer se smatralo da je sve što dolazi iz Hrvatske i Jugoslavije negativno, te da će na ovaj način postići visok stupanj organiziranosti i borbenosti da se kao jedinstvena politička snaga, po izbijanju ratnog sukoba, vrate u domovinu i doprinesu rušenju režima i tadašnjeg društvenog uređenja. Ova politička osnova će kroz dugi niz godina određivati pravac političkog djelovanja i davati jako obilježje hrvatskoj političkoj emigraciji.¹³

¹¹ Ivan Čizmić, O strukturi i društveno političkim odnosima u hrvatskom iseljentištvu u razdoblju poslije Drugog svjetskog rata, *Budućnost iseljene hrvatske*, Vlado Šakić, Josip Jurčević, Marin Sopta (ur.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 1998, str.49-56

¹² Katarina Spehnjak, Tomislav Cipek, , *Disidenti, opozicija i otpor - Hrvatska i Jugoslavija 1945-1990*, Časopis za suvremenu povijest, Vol.39 No.2 Listopad 2007, str.255-297

¹³ I.Čizmić, O strukturi i društveno političkim odnosima u hrvatskom iseljentištvu iseljentištvu u razdoblju poslije Drugog svjetskog rata ,str.49-56

3.2 Hrvatski oslobodilački pokret

Nakon propasti NDH bio je raspušten i Ustaški pokret, no njegovi prvaci nisu odustajali od ponovnog organiziranja antijugoslavenskih pothvata, uključujući se u već postojeće hrvatske iseljeničke organizacije koje su djelovale u međuratnom vremenu. Na raspuštanje Ustaškog pokreta i razrješenja prisege svih njegovih članova Ante Pavelić se odlučio jer je smatrao da u novonastalim prilikama i hipotekom prošlosti koju pokret nosi nije moguće vraćanje u politički život. 1946. godine Pavelić stiže u Rim i tamo formira Hrvatski državni odbor. Računajući na to da će više prostora za djelovanje imati u Argentini, seli u Buenos Aires gdje je već postojala ustaški orijentirana organizacija Hrvatski domobran oko koje Pavelić počinje okupljati hrvatske emigrante.¹⁴ U Argentini sa svojim bliskim suradnicima osniva Hrvatsku državotvornu stranku, koja je nikada službeno nije raspuštena ali je u stvarnosti vrlo brzo prestala postojati.¹⁵ Jedan od glavnih razloga prestanka njezina rada jest što nije imala globalni nego lokalni karakter. Tome treba pridodati i različite metode, osobito psihološkog rata, koje su jugoslavenski komunistički agenti već tada provodili u hrvatskim zajednicama, šireći laži i poluinformacije kao i tajna pisma. Te metode imale su i određenih rezultata u redovima hrvatskih zajednica imajuću na umu traumu ratnog poraza i izbjegličkog života kojem su bili izvrgnuti nakon rata.¹⁶ U takvim uvjetima Pavelić sa svojim suradnicima 8. lipnja 1956. godine utemeljuje Hrvatski oslobodilački pokret, kao krovnu organizaciju koja će zastupati i promicati hrvatske nacionalne interese u svijetu i domovini. HOP-u među prvima potporu daje te mu pristupa organizacija Ujedinjeni Hrvati Kanade.¹⁷ HOP je programski bio zamišljen kao „općehrvatski, nadstranački i demokratski pokret sa svrhom da u sklopu pokreta usredotoče, usklade i pojačaju rad pripadnici Hrvatskog ustaškog pokreta, Hrvatske republikanske seljačke stranke (Stjepana Radića), Hrvatske državotvorne stranke, Hrvatskih oružanih snaga“¹⁸ Glavni dokument HOP-a bio je Poslovnik HOP-a koji je sadržavao i osnovne programske smjernice, a donesen je 14. studenoga 1962. godine, a sjedište HOP-a bilo je u Buenos Airesu. Najvažniji djelovi Poslovnika glase:

¹⁴ Ivan Čizmić, Političko djelovanje hrvatskih iseljenika u SAD-u i stvaranje nezavisne Hrvatske, Društvena istraživanja, Vol.7 No.1-2 (33-34) 1998., str.5-25

¹⁵ Bože Vukušić, Tajni rat UDB-e protiv hrvatskog iseljništva, Klub hrvatskih povratnika iz iseljništva, Zagreb 2001, str.15-16

¹⁶ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, Iseljena Hrvatska, 369

¹⁷ Marin Sopta, Hrvati u Kanadi, Oblikovanje hrvatske zajednice od 1945. do 1995, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 2012, str.236

¹⁸ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, Iseljena Hrvatska, str.370

„Svrha pokreta jest polučenje potpune slobode cijelog hrvatskoga naroda i ponovna uspostava Nezavisne Države Hrvatske na cijelom njegovom povijesnom i etničkom području između Mure,Drave,Dunava,Drine i Jadranskog mora.“¹⁹

“Načela HOP-a Temelje se na : Hrvatskom državnom pravu,načelu narodnog samoodređenja,pravdi,nuždi i konačno beskompromisnoj volji,sto sve predstavlja nesalomljivu težnju hrvatskog naroda,da oslobodi svoju Nezavisnu državu Hrvatsku.”²⁰

“Hrvatski oslobodilački pokret se smatra prirodnim saveznikom svih slobodoljubivih demokratskih naroda,koji poštuju i promiču demokratska prava i slobode uopće,kako naroda tako i čovjeka pojedinca.Hrvatski oslobodilački pokret će napose surađivati s oslobodilačkim pokretima i organizacijama svih potlačenih naroda,koji tu suradnju žele,a poštuju i potpomažu hrvatsku oslobodilačku borbu”²¹

Kao veliki pobornik antikomunizma HOP će biti službeno primljen u Svjetsku antikomunističku ligu i postati njenim punopravnim članom.Na vrhu piramide HOP-a bio je predsjednik,zatim predsjedništvo pa područna vijeća. Odmah po utemeljenju osnovana su područna vijeća za države Južne i Sjeverne Amerike,Australije i Europe. Sve HOP-ovske organizacije imale su uređena pravila kojih su se dosljedno pridržavale. Ta pravila bila su u skladu sa zakonima zemalja u kojima su djelovale. Nijedna službena HOP-ova organizacija nije bila zabranjena ni u jednoj zapadnoj zemlji izuzev Austrije koja se međudržavnim ugovorm s Jugoslavijom obvezala da neće dopustiti postojanje iseljeničkih političkih organizacija na svom teritoriju.²² Veoma brzo HOP uspijeva pridobit pristaže i postaje glavni politički suparnik i konkurent HSS-u u preuzimanju primata u hrvatskim zajednica.Suparništvo se ogledalo i u interpretiranju ratnih i poslijeratnih događaja,dolazi do međusobnih optužbi za propast i slom NDH,za stvaranje komunističke Jugoslavije te prebacivanje krivnje za bleiburšku tragediju.Antagonizam između HSS-a i HOP-a trajao je do uspostave demokratske Hrvatske.²³

¹⁹ B.Vukušić , , Tajni rat UDB-e protiv hrvatskog iseljništva,str. 17

²⁰ Isto,str.17

²¹ Isto,str.18

²² Isto,str.17

²³ I. Čizmić,M.Sopta,V. Šakić ,Iseljena Hrvatska,str.371

3.2.1. Djelovanje HOP-a u Kanadi,SAD-u i Njemačkoj

U Kanadi je HOP djelovao preko organizacije Ujedinjenih kanadskih Hrvata.Osim aktivnosti organiziranja antijugoslavenskih prosvjeda,lobiranja kod lokalnih provincijskih i federalnih predstavnika kanadske vlasti,slanja socijalne pomoći izbjeglim Hrvatima UKH su od 1960.godine izdavali službeno glasilo “Nezavisna Država Hrvatska”.Stranački mjesečnik uglavnom je donosio vijesti o aktivnostima stranačkih odjeljaka diljem Kanade,a novine su postale karakteristične po objavljivanim priložima koji su glorificirali NDH,kao idealan primjer dobro izgrađene demokratske države.²⁴

U SAD-u je HOP djelovao preko organizacije Hrvatski domobran na čijem je čelu bio glavni starješina.Organizacija je bila registrirana 1959.godine a u svom programu ističu širenje ideje o ponovnoj uspostavi neovisne hrvatske države među američkim Hrvatima i njihovim potomcima te borbu protiv ruskog i titova komunizma koji predstavljaju prjetnju američkom načinu života ali i čitavom slobodnom svijetu.²⁵

U Njemačkoj je HOP djelovao preko Ujedinjenih Hrvata Njemačke na čelu s Milom Rukavinom ubijenim u Munchenu 1968.godine. Društvo je svojom aktivnošću,a i samim programom,okupilo mnogo članova.Djelovali su u početku među političkim emigrantima te gostujućim radnicima iz Jugoslavije što zapažaju UDB-ini agenti pa se otganizacija suočavala sa učestalim atentatima na svoje članove Oni su nakon reorganizacije slijedili reformiranu politiku dr.Vjekoslava Vrančića te se udaljili od politike Pavelićevih nasljednika.²⁶

3.2.2 HOP nakon odlaska Ante Pavelića

Nakon atentata na Antu Pavelića 10.travnja 1957.godine dolazi do promjena u HOP-u.Dok se Pavelić oporavljao od zadobivenih rana,jugoslavenska vlada je tražila njegovo izručenje,pa on radi osobne sigurnosti napušta Buenos Aires i odlazi u Čile da bi se u studenom 1957.godine konačno našao u Madridu.Pavelić je iz Madrida uspostavio veze sasvim organizacijama HOP-a,suradnicima i prijateljima. Radi poboljšanja i promicanja samog rada u HOP-u izvršio je

²⁴ M.Sopta, Hrvati u Kanadi, Oblikovanje hrvatske zajednice od 1945. do 1995, str.235

²⁵ I. Čizmić, M.Sopta, V. Šakić, Iseljena Hrvatska, str.372

²⁶ Petar Hinić, Političko djelovanje hrvatske emigracije u Njemačkoj kroz razdoblje komunističke vladavine, Budućnost iseljene hrvatske, Vlado Šakić, Josip Jurčević, Marin Sopta(ur.) ,Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,Zagreb 1998.,str 289-296

tehničku raspodjelu toga rada između osam ureda, te je organizirao i Vijeće HOP-a. Vijeće je, kako je to zamislio Pavelić, imalo zadaću da se kao politički organ HOP-a bavi političkim pitanjima i problemima glede hrvatske oslobodilačke borbe.²⁷ U siječnju 1960. godine Vijeće HOP-a donijelo je priopćenje kako je posljednja poglavnikova želja bila:

„Svojim opunomoćenim nasljednikom imenujem gospodina ministra Dr. Stjepana Hefera u svim pitanjima i poslovima Hrvatske Državne Vlade, Hrvatskog oslobodilačkog pokreta i Vijeća.“²⁸

Izbor Stjepana Hefera, člana HSS-a, za nasljednika iznenadilo je Pavelićeve najbliže suradnike koji su se kao ustaše osjetili zapostavljeno i potisnuto u stranu. Vrijeme je pokazalo da se Hefer kao novi čelnik HOP-a nije uspio nametnuti članovima stranke te je u konačnici došlo do rascjepa u HOP-u i osnivanja drugog HOP-a nazvanog „Reorganizacija“ na čijem je čelu bio Dr. Vjekoslav Vrančić.²⁹ Vrančić je smatrao da se za opće hrvatske interese treba žrtvovati sve, a posebno ono što bi narod moglo razdvajati i dijeliti, te da e do ideala hrvatske državnosti može doći samo zajedničkom borbom.³⁰ Vrančić je čak smatrao da je Pavelićeva oporuka izmišljena. Smatrao je da svi dužnosnici na dosadašnjim položajima trebaju dati ostavku, te da se provedu izbori u svim društvenim organizacijama, da svi trebaju imati slobodu kritike na rad vršitelja određenih dužnosti te u svakom slučaju suradnju sa svim hrvatskim društvima i organizacijama bez obzira na njihovu političku organizaciju.³¹

Neki pojedinci u HOP-u su s vremenom počeli iskazivati nezadovoljstvo političkim programom djelovanja u organizaciji. Po njihovu mišljenju trebalo je voditi radikalne i revolucionarne akcije protiv Jugoslavije. Tako dolazi do osnivanja autonomnih organizacija s malim brojem članova, ali s konkretnim revolucionarnim djelovanjem.

²⁷ Bogdan Krizman, Pavelić u bjekstvu, Globus, Zagreb 1986., str. 428-430

²⁸ Isto, str. 440

²⁹ M. Sopta, Hrvati u Kanadi, Oblikovanje hrvatske zajednice od 1945. do 1995, str. 258

³⁰ Bogdan Krizman, Pavelić u bjekstvu, str. 460

³¹ Tomislav Krolo, Hrvatski politički emigrant 1941-1991., Vlastita naknada, Zagreb 2009, str. 3

3.2.3 Hrvatsko revolucionarno bratstvo

Hrvatsko revolucionarno bratstvo osnovali su u Australiji 1961.godine Geza Pasty, Josip Senić, Jure Marić i dr., a kasnije se širi i u Europu, donekle Kanadu i Ameriku. HRB je bio ustrojen po uobičajenim pravilima revolucionarnih organizacija tj. postojao je šifrirani način komuniciranja, svaki član je imao tajno ime i za svakog novog člana organizacije morala su svjedočiti dva djelatna člana. Kao glavne političke akcije u Australiji mogu se nabrijati brojne masovne demonstracije protiv Jugoslavije.³² HRB je djelovao više od 30 godina te su u tom razdoblju izveli niz diverzija u Jugoslaviji od kojih je najpoznatija Bugojanska akcija. Kako je poznato, u lipnju 1972.godine 19 diverzanata HRB-a upalo je u Jugoslaviju u misiji regrutiranja i organiziranja skupina otpora među hrvatskim stanovništvom, taj pokušaj nije uspio. Većina članova skupine poginula je u sukobu s jugoslavenskim sigurnosnim snagama, preživjeli su uz iznimku najmlađeg člana osuđeni na smrtne kazne.³³

HRB je prestao djelovati odlukom glavnog revolucionarnog stana 25. studenog 1996.godine.³⁴

³² Ivo Butković, Hrvatska politička emigracija u Australiji, Budućnost iseljene Hrvatske, Vlado Šakić, Josip Jurčević, Marin Sopta (ur.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 1998., str. 243-250

³³ Katarina Spehnjak, Tomislav Cipek, Disidenti, opozicija i otpor - Hrvatska i Jugoslavija 1945-1990, str. 255-297

³⁴ B. Vukušić, Tajni rat UDB-e protiv hrvatskog iseljništva, str 37-39

3.3 Hrvatska republikanska stranka

Hrvatsku republikansku stranku osnivaju 1951.godine u Buenos Airesu, Ivan Oršanić i njegov brat Ante s nekoliko istomišljenika. Oni odmah pokreću i političku reviju Republika Hrvatska u kojoj će, osim Ivana Oršanića, stalno surađivati njegov nasljednik na mjestu predsjednika stranke, dr. Ivo Korsky, glavni tajnik i pokretač stranke Kazimir Katalinić, kao i mnogi drugi istaknuti članovi i simpatizeri stranke. Stranka je bila je prva politička stranka nakon sloma hrvatske države 1945. koja je imala izrazito politički program. Međutim, kada se čitaju Načela i Program HRS vidljivo da su oni bazirani na temeljima Stranke prava i na ustaškim načelima. Ivan Oršanić i vodstvo Hrvatske republikanske stranke smatrali su da Hrvate odnosno članove i simpatizere treba najprije politički educirati. Ne treba se zanositi i težiti za nekim apsolutnim jedinstvom hrvatskog naroda jer, prema Oršaniću, važnije od toga je borba za državu i za sigurnost slobode u državi. Uz to što su u Republici Hrvatskoj tiskani izvanredni prilozi o raznim temama iz hrvatske povijesti, o geostrateškom položaju Hrvatske, o međudržavnim odnosima, odnosima Hrvatske s susjedima, o pitanju i budućnost Hrvata Bosne i Hercegovine, potrebi aktivnog djelovanja u političkom radu stranaka u emigraciji, itd., Hrvatska republikanska stranka nije nikada uspjela imati mnogobrojno članstvo poput HSS-a ili HOP-a.

U načelima Hrvatske republikanske stranke, među ostalim, stoji da će osnovni temelji rada biti pravo naroda, da ima svoju slobodu i državu, bez obzira na to je li je to bilo gdje kojem narodu na svijetu pravo ili ne.³⁵ Glavni ciljevi HRS-a bili su: borba za demokratsku državu, borba za ostvarivanje političke, ekonomske, kulturne i vjerske slobode, borba za ostvarenje i jamstvo socijalnih prava svih građanate borba i jamstvo prava pripadnika svih manjinskih naroda. Kada je u pitanju hrvatska orijentacija u međunarodnim odnosima, vodstvo stranke je smatralo da Hrvatska treba biti neutralna u odnosima zapadnog i istočnog bloka.³⁶

U suradnji i dogovoru s predstavnicima Hrvatskoga narodnog otpora, Hrvatskog oslobodilačkog pokreta-Reorganizacija, Hrvatskoga domobrana, Hrvatska republikanska stranka zajednički 6. ožujka 1970. konstituirala u Buenos Airesu Vijeće Hrvata Južne Amerike za uspostavu hrvatske države na čelu s njegovim predsjednikom dr. Vjekoslavom Vrančićem. Tajnim glasovanjem izabran je odbor Vijeća u sastavu: potpredsjednici dr. Ivo Korsky i Lukas Juričić, tajnik Kazimir Katalinić i blagajnik Božo Verić. Svrha je Vijeća, stoji u načelima i ustrojstvu novoosnovanog

³⁵ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *I seljena Hrvatska*, str. 378-380

³⁶ M. Sopta, *Hrvati u Kanadi, Oblikovanje hrvatske zajednice od 1945. do 1995.*, str. 293-294

političkog tijela, pomoći hrvatskom narodu da ostvari svoju slobodu i državnu nezavisnost.³⁷ To političko tijelo bilo je preteča Hrvatskog narodnog vijeća, koje je osnovano i održalo prvi svoj sabor 1974. godine u Torontu.

3.3.1 Javni istupi članova HRS-a

Glavna aktivnost stranke na terenu,osim truda da se pridobiju novi članovi i simpatizeri,bila je kako osmisliti akcije koje bi imale promidžbeni karakter.Nakon sloma Hrvatskog proljeća još više se pojačalo antijugoslavensko raspoloženje među hrvatskim iseljenicima. U takvim okolnostima dva mlada hrvatska domoljuba Marijan Buconjić, član HRS-a, i Ivan Jukić, član HNO-a, oba iz New Yorka, odlučili su se za jednu promidžbenu akciju, kako bi svratili pozornost američke i svjetske javnosti na neriješeno hrvatsko pitanje. Oni su u rujnu 1975. za vrijeme Opće skupštine UN-a, s balkona dvorane u kojoj je zasjedala, bacali letke na engleskom jeziku u kojima je bio sadržan prigodan tekst o hrvatskoj problematici. Bacali su ih uz uzvike na engleskom: „Živjela Hrvatska! Živjela slobodna Hrvatska!“ Taj pothvat je imao velik odjek u svjetskoj javnosti čak je i New York Times donio izvještaj o toj akciji na naslovnoj stranici. Dva mlada člana stranke, Ilija Kokotović i Mile Nekić, za vrijeme gostovanja NK Veleža iz Mostara u Australiji u veljači 1976., tijekom susreta s australskom reprezentacijom, utrčala su u igralište s upaljenom jugoslavenskom zastavom. Australski tisak, televizija i radiopostaje, umjesto nogometnog izvještaja, opširno su donosili izvještaj o toj akciji dvojice Hrvata i o razlozima zbog kojih su to učinili.³⁸

U vrijeme održavanja Olimpijskih igara 1976. u Montrealu, tijekom rukometne utakmice između reprezentacije Jugoslavije i Zapadne Njemačke, Petar Ivčev iz Windsora utrčao je na sportski teren noseći zapaljenu jugoslavensku uzvikujući na engleskom „Sloboda za Hrvatsku“.Kao što je i planirao,za vrijeme prekida utakmice sportski komentatori nastojali su gledateljima objasniti svrhu ovog protesta. Nakon uspostave suverene Republike Hrvatske stranka svoje djelovanje

³⁷ I. Čizmić,M.Sopta,V. Šakić ,Iseljena Hrvatska,str .381

³⁸ Isto,382

prenosi u domovinu gdje se registrira kao Hrvatska republikanska zajednica, sa sjedištem u Zagrebu.³⁹

³⁹ M. Sopta, Hrvati u Kanadi, Oblikovanje hrvatske zajednice od 1945. do 1995, str. 295

3.4. Hrvatska seljačka stranka

Rad HSS-a u iseljeništvu može se najbolje analizirati i objasniti djelovanjem njegovih predsjednika, dr. Vladka Mačeka, njegova nasljednika dr. Jurja Krnjevića i Josipa Torbara. Poslijeratni marginalni status HSS-a bio je posljedica odluke njena čelništva o pasivizaciji stranke nakon napada Njemačke na prvu Jugoslaviju u travnju 1941. godine. Shvativši opasnost koja mu prijete od komunista, Maček na kraju rata emigrira na Zapad gdje je već bio jedan dio vodstva HSS-a. Oni održavaju kontinuitet stranke koji se očituje kroz aktivnosti oko Mačeka, održavajući ogranke i stranački tisak.⁴⁰

Poratno vrijeme u iseljenom je HSS-u obilježila potpuna idejna i politička konfuzija i nesnalaženje. Dokaz tome jest činjenica da je Maček kao nesporni vođa HSS-a bio u izbjeglištvu, a Šubašić je u rujnu 1945. najvjerojatnije pod nadzorom jugoslavenske policije sazivao sastanke uglednih HSS-ovaca u Zagrebu, tako da su organizacije HSS-a u iseljeništvu naročito u SAD-u i Kanadi bile prepuštene same sebi. Zbog političkog kaosa u vrhu stranke, članovi stranke u Kanadi organizirali su Konvenciju kanadskih muških i ženskih organizacija HSS-a, koja je održana 26. i 27. Travnja 1946. godine u Winsdorsoru. Usvojili su rezoluciju u kojoj pozdravljaju sazivanje Sabora iseljene Hrvatske, na kojem će se tražiti osiguranje osnovnih prava:

a) Pravo samoodređenja

b) Pravo demokratskog političkog uređenja države

c) Socijalno pravo na temeljima seljačke ideologije braće Stjepana i Antuna Radića.⁴¹

Glavni odbor HSS-a u Kanadi u više navrata izdavao proglase upućene vladama zapadnih država u kojima se oštro protestira protiv terora komunista u domovini i traže da hrvatski narod dobije pravo na svoju slobodnu i suverenu državu.⁴²

U takvoj nejasnoj i nedefiniranoj političkoj situaciji, a pod pritiskom tragičnih vijesti iz domovine i protuhrvatske propagande koju su na zapadu provodila jugoslavenska diplomatska i druga predstavništva, Hrvati u SAD-u donijeli su odluku o sazivanju sveopćega hrvatskog skupa

⁴⁰ Ljubomir Antić, Prvih 100 godina HSS-a, Hrvatski iseljenički zbornik 2004, Vesna Kukavica (ur.), Hrvatska matica iseljenika, Zagreb 2003, str. 93-102

⁴¹ M. Sopta, Hrvati u Kanadi, Oblikovanje hrvatske zajednice od 1945. do 1995, str. 223

⁴² Đuro Palaić, HSS u Kanadi, Glavni odbor Hrvatske seljačke stranke u Kanadi i Zajednica protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata, Zagreb 2011, str. 41

na kojem će se dogovoriti o zajedničkom istupanju u Sjedinjenim Državama u vezi s hrvatskim pitanjem. Tako je u prosincu 1945. u Chicagu organiziran Hrvatski kongres, a na temelju njegovih zaključaka u Clevelandu je u ožujku 1946. održan sastanak predstavnika HBZ-a, HSS-a, Hrvatske katoličke zajednice, Hrvatskog kola, Prosvjetnog saveza, Pokreta američkih Hrvata za demokratske slobode Hrvatske, Hrvatske žene i Saveza hrvatskih svećenika.⁴³

U rujnu 1946.godine Maček stiže u Ameriku gdje je u Chicagu održan drugi Hrvatski kongres.Kongres je bio posjećen od strane gotovo svih emigrantskih grupa.Maček je na kongresu zahtijevao da ustaški režim prizna odgovornost za zbivanja u ratnom periodu u Hrvatskoj.Veliki postotak delegatanije mogao prihvatiti takve tvdnje i zahtjeve te je tražio objektivniji pristup ratnim događajima.⁴⁴ Maček je također iznio svoje stavove koji su se svodili na bezuvjetno zagovaranje opstanka jugoslavenske države koja bi uključivala i Hrvatsku.

Djelatnost u iseljeništvu Maček je najvećim dijelom usmjerio na dodire s predstavnicima različitih međunarodnih institucija i predstavnike vlasti zapadnih zemalja te na pisanje svojih memoara. Ogranci HSS-a tražili su veću Mačekovu angažiranost u ustrojavanju i praktičnom unutarstranačkom djelovanju diljem svijeta, no Maček je glede toga iznimno malo putovao i uglavnom je pristajao pisati pojedine tekstove o političkoj problematici. Maček je u svojim političkim člancima gotovo redovito oštro napadao komunističku vlast u Jugoslaviji i iseljeničke političke organizacije koje su predvodili bivši ustaški čelnici. Pri napadu na političke organizacije hrvatskoga iseljništva nije pravio razlike glede njihovih političkih ideja i stavova. Na taj je način jednako napadao HOP, Hrvatski narodni odbor, Hrvatski nacionalni otpor, te različite političke skupine i tiskovine.Takva nedefinirana i neodlučna politika Vlatka Mačeka otežavala je npr. rad HSS-a u Australiji,te sprječavala bilo kakvu suradnju s lokalnim drugim hrvatskim organizacijama koje su bile u najvećoj mjeri pod utjecajem HOP-a.Tek nakon Mačekove smrti sljedbenici HSS-a u Australiji su prestali biti izloženi napadima i kritikama za jugoslavenstvo i izdaju hrvatske države.⁴⁵

⁴³ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str.363

⁴⁴ I. Čizmić, *Političko djelovanje hrvatskih iseljenika u SAD-u i stvaranje nezavisne Hrvatske*, str.5-25

⁴⁵ Ante Babić, *Djelovanje Hrvatske seljačke stranke u Australiji, Budućnost iseljene hrvatske*, Vlado Šakić, Josip Jurčević, Marin Sopta (ur.), *Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 1998.*, str.259-274

3.4.1. Krnjević na čelu HSS-a

Mačekovom smrću 1964. godine, završilo je prvo poratno razdoblje HSS-a u iseljeništvu. Na čelo HSS-a došao je dugogodišnji istaknuti član HSS-a, Juraj Krnjević, koji je bio bliski suradnik braće Radića, a 1929. stranka ga je kao svog predstavnika poslala u inozemstvo. Na početku svog mandata na čelu HSS-a Krnjević je jasno naznačio kako stranka nadalje više neće voditi neodređenu i neodlučnu politiku koja je obilježila Mačekovo razdoblje. Došavši do spoznaje da da ni u novoj Jugoslaviji hrvatski narod ne bi ravnopravan, Krnjević je „nakon što je postao predsjednik HSS-a, bio odlučan protivnik bilo kakve Jugoslavije. Glede tog pitanja Krnjević se nije nimalo razlikovao od hrvatskih nacionalista u organizacijama proizašlim iz bivšeg ustaškog pokreta.“⁴⁶

Na prijedlog Krnjevića, predsjednika Hrvatske seljačke stranke, u suglasnosti s Ivanom Krznarićem, predsjednikom Glavnog odbora HSS-a u Kanadi i Blažom Kaušićem, predsjednikom Glavnog odbora HRSS-a u SAD, sazvan je Svjetski kongres HSS-a u Torontu krajem kolovoza 1969. godine. Razlog za njegovo sazivanje bio je veoma povoljan razvoj političke situacije u svijetu. U čitavom svijetu mali narodi traže i dobivaju svoju samostalnost. To se odrazilo na porast članstva u organizaciji Ujedinjenih naroda, i otvorilo put njihovom aktivnom sudjelovanju u međunarodnoj politici. Hrvatska sa svojim strateški geografskim položajem u Sredozemlju postaje važan međunarodni čimbenik. Na domaćem tlu, u Hrvatskoj je u jeku bilo Hrvatsko proljeće. „Duševnu revoluciju“ hrvatskog naroda predvodila hrvatska inteligencija. Među raznim događajima iz toga vremena, jedan od najznačajnijih jest izlazak Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika 1967. godine.“⁴⁷

Na konvenciji je stranačko čelništvo na Krnjevićev prijedlog prihvatilo Rezoluciju u kojoj se prvi put izravno navodi kako se HSS zauzima za uspostavu suverene i demokratske Republike Hrvatske, te da se protivi bilo kakvoj Jugoslaviji, bila ona komunistička ili demokratska. Potrebno je istaknuti da se do tada čelništvo HSS-a nikada javno nije odreklo ideje o jugoslavenskoj državi.“⁴⁸

⁴⁶ B. Vukušić, , Tajni rat UDB-e protiv hrvatskog iseljeništva, str. 56

⁴⁷ Đ. Palaić, HSS u Kanadi, str. 78-79

⁴⁸ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, Iseljena Hrvatska, str. 365

3.4.2. Raskol u HSS-u

Kao i sve druge političke organizacije hrvatskih iseljenika, tako je i HSS sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća bio zahvaćen unutarnjim rascjepima. Do raskola unutar HSS-a u Kanadi dolazi postupno. Glavni uzrok za raskol bio je osobni sukob između predsjednika HSS-a u Kanadi Mladena Zorkina i predsjednika domovinskog HSS-a, Jurja Krnjevića, kojeg je u Kanadi zamjenjivao Đuro Đurković. Ideološko razmimoilaženje između Zorkina i Krnjevića o ulozi i djelatnosti stranke u Kanadi prerastalo je u sukob oko kontrole imovine stranke i stranačkog glasila „Hrvatski glas“. U javnim govorima Zorkin je kritizirao Krnjevića ističući da je njegovo vođenje stranke preživjelo. Inzistirao je na tome da se stranka treba usmjeriti na rad za dobrobit kanadskih Hrvata, a ne samo biti na pomoć domovinskom HSS-u, kako je to zastupao Krnjević. Podizanjem političkog ugleda i profila Hrvata u Kanadi polučio bi se veći utjecaj na kanadske vlasti i tako dobila naklonost za hrvatske narode interese, smatrao je Zorkin. Zorkinove ideje o ulozi HSS-a u tuđini prihvatio je dio članstva, mada je to bilo u kontradikciji s političkim nazorima Krnjevića. Ukoliko bi se Zorkinove ideje prihvatile Krnjević bi izgubio svoj utjecaj u stranci. HSS u Kanadi bio je jedno od najvažnijih uporišta za Krnjevićevu političku djelatnost izvan domovine. Bez HSS-a u Kanadi, Krnjević bi izgubio veliki dio svoga političkog ugleda. Mada je Zorkin bio nazočan u stranačkom životu dugi niz godina, on nije uspio steći veći ugled među članovima HSS-a te zadobiti većinu koja bi podržala njegove stavove, te je isključen iz stranke.⁴⁹

Nakon Konvencije u Torontu i otvaranja mogućnosti suradnje s drugim strankama, Krnjević je i dalje zauzimao stav da je HSS jedini legitimni predstavnik iseljenih Hrvata, a to se temeljilo na činjenici da su oni na izborima 1938. godine od strane hrvatskog naroda bili izabrani kao njihovi predstavnici, te da prema tome ni HOP, a kasnije ni HNV ne mogu biti krovna organizacija iseljenika. Takav Krnjevićev odnos prema drugim hrvatskim organizacijama u emigraciji, posebno je otežavao rad HSS-a u Australiji, gdje se razvijao osjećaj i potreba za suradnjom i zajedništvom hrvatskih političkih organizacija u emigraciji. U takvom ozračju ogranci HSS-a u Australiji dočekuju Hrvatsko proljeće i njegov slom 1971. godine. Nakon toga dolazi do priliva novih članova i osnivanja novih ograna HSS-a po Australiji, te tada započinju bogate i raznovrsne aktivnosti tih ograna koje su imale utjecaja na djelovanje cjelokupnog

⁴⁹ Đ. Palaić, HSS u Kanadi, str. 107-113

HSS-a. Do raskola najprije dolazi u ogranku u Melbourneu gdje veliki broj članova Upravnog odbora staje na stranu Mladena Zorkina te prihvaća njegove stavove.⁵⁰ Članovi stranke su prepoznavali i osjećali različite vrste nacionalnih, stranačkih i osobnih negativnosti koje je nosio razdor unutar stranke pa su vršeni pritisci radi prekida tog stanja. Najviše pod utjecajem članstva u Australiji sazvan je 1980. godine u Londonu stranački kongres. Na kongresu je izabran Središnji odbor HSS-a s čak trideset članova, a za predsjednika HSS-a jednoglasno je izabran Juraj Krnjević. Nakon smrti Krnjevića na čelo HSS-a došao je Josip Torbar, no zbog niza razloga, Torbar u burnim europskim i hrvatskim događanjima potkraj osamdesetih godina nije uspio postići jedinstvo organizacije HSS-a, no obnavlja rad u domovini i od tada je kontinuirano na političkoj sceni.⁵¹

⁵⁰ Ante Babić, Djelovanje Hrvatske seljačke stranke u Australiji, str. 259-274

⁵¹ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, Iseljena Hrvatska, str. 368

3.5. Hrvatski narodni odbor

U širokoj lepezi raznih političkih udruga, organizacija i pokreta važno mjesto zauzima HNO. Određen dio bivših dužnosnika ustaškog pokreta smatrali su da bi za hrvatske nacionalne interese bilo najbolje kada bi se Ante Pavelić povukao iz političkog i javnog života. Glavni zagovornik te teze bio je dr. Branko Jelić, jedan od najistaknutijih mladih pravaša u Kraljevini Jugoslaviji.⁵² Dr. B. Jelić bio je, inače, vodeća osoba u političkoj emigraciji Hrvatske u poslijeratnome razdoblju, i to ne samo u SRNj, gdje je djelovao od 1949. godine, pa do svoje smrti 1972. godine, nego diljem svijeta. Neposredno poslije rata bio je politički angažiran u Velikoj Britaniji. Tamo je izišao iz zatvora 1945. godine a 1948. Osnovao je, s još 28 Hrvata, izbjeglica Inicijativni odbor Društva Hrvata Velike Britanije. Na drugoj je skupštini DHVB održanoj 20. studenoga 1949. godine proglašena Rezolucija u kojoj se pozivaju svi Hrvati u domovini i izvan nje, na složan rad za uspostavu slobodne, suverene, demokratske države Hrvatske. Rezolucija je poslužila i kao inicijativa za osnivanje Hrvatskoga narodnog odbora, ujedinjenoga tijela sveukupne hrvatske emigracije, svih njenih organizacija i pojedinaca u Europi i svijetu, koji bi vodio brigu za sve izbjeglice te nositelj borbe do uspostave samostalne i slobodne Hrvatske, a potom je pismo s Rezolucijom poslano DHVB-u.⁵³

Svrha pisma je bila da se među onima kojima je ono upućeno provede anketa da se vidi koliko njih je voljno odazvati se ideji održavanja sastanka u Europi s ciljem da napokon ostvare reprezentativni hrvatski odbor koji će voditi socijalnu skrb za hrvatske izbjeglice i provoditi hrvatsku narodnu borbu do konačnog postignuća narodne i državne samostalnosti. Reakcija na upućeni apel bila je iznad svih očekivanja tako da je veoma ubrzo dogovoren sastanak za 21. i 22. listopada 1950. godine u Münchenu.⁵⁴ Na tom sastanku su osim Jelića, bili poznati državni dužnosnici i javni djelatnici NDH: Stjepan Buć, Mate Frković, Ernest Bauer, Krunoslav Draganović te još nekoliko istomišljenika. Oni su na tom sastanku osnovali organizaciju HNO, a za predsjednika je izabran Branko Jelić.⁵⁵

⁵² B. Vukušić, Tajni rat UDB-e protiv hrvatskoga iseljništva, str. 21

⁵³ Berislav Jandrić, Hrvatska politička emigracija u Njemačkoj, Dijalog povjesničara-istoričara : zbornik, Fleck, Hans-Georg ; Graovac, Igor (ur.), Zaklada Friedrich Naumann, Zagreb 2004, str. 63-79

⁵⁴ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, Iseljena Hrvatska, str. 385

⁵⁵ B. Vukušić, Tajni rat UDB-e protiv hrvatskoga iseljništva, str. 22

Rad na organizacijskim poslovima i izboru vodstva HNO, prepiskama i prijedlozima otegaio se sve do sljedećeg sastanka, u kolovozu 1952. Godine na kojem je usvojena Deklaracija o pravu povratka njemačke narodne skupine „u svoju staru domovinu Hrvatsku nakon oslobođenja od današnje komunističke vlasti“. Rad na ustrojstvu HNO-a nastavljen je nakon raznih unutarnjih promjena i pridruživanja novih osoba. Na Plenarnoj sjednici HNO-a 29.-30. svibnja 1955. prihvaćeni Ciljevi načela i statut rada HNO-a.

„HNO nastoji u Europi danas predstavljati koncentraciju pripadnika bivših hrvatskih stranaka iz domovine..., koji... zastupaju zahtjev cjelog naroda za uspostavu samostalne države Hrvatske, uređene na načelima demokracije i socijalne pravde... Politička HNO kreće danas u postavljanju, isticanju i obrazlaganju naših... zahtjeva pred međunarodnim forumima svijeta... Dosljedno tome HNO nastoji, da bi se sveukupne narodne snage složile i sakupile u jedno privremeno narodno predstavništvo.“⁵⁶

U propagandnom ratu protiv Jugoslavije, Hrvatski narodni odbor već je na početku svoga javnog djelovanja postigao velik uspjeh zahvaljujući njegovu lobiranju otkazano je već najavljeno predavanje poznatoga jugoslavenskoga komunističkog prvaka Moše Pijade. U sklopu svoje aktivnosti HNO je naročito pomagao mnogim Hrvatima koji su ilegalno uspjeli pobjeći iz Jugoslavije u Zapadnu Njemačku kako bi dobili politički azil. Svojom aktivnošću naročito u Europi uspio je veoma brzo dobiti mnogo novih članova, a još više simpatizera, koji su mu pomagali na razne načine.⁵⁷

3.5.1. Raskol u HNO-u

Pomaganje političkim emigrantima nije promaklo budnim očima jugoslavenskih agenata koji su u to vrijeme bili stacionirani i u svim jugoslavenskim diplomatskim predstavništvima. Polako i sustavno, UDB-a je uspjela ubaciti svoje agente provokatore u organizaciju, a jedan od njih, Miroslav Vareš, postao je veoma utjecajan suradnik dr. Jelića. Krajem pedesetih jugoslavenska tajna policija uspjela je provaliti u ilegalnu organizaciju HNO-a i uhititi nekolicinu njenih

⁵⁶ B. Jandrić, Hrvatska politička emigracija u Njemačkoj, str. 63-79

⁵⁷ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, I seljena Hrvatska, str. 387

pripadnika. U početku se nije znalo da li jedo provale došlo zbog nečije pogreške ili zbog UDB-ine infiltracije. Među uhićenima je bio Ivo Mešina, dok je njegov brat Veljko u to vrijeme živio u Italiji. Kućepaziteljica njegova stana mu je priopćila da su u njegovu stanu bila njegova dva prijatelja i da su rekli kako ih je Veljko poslao po njega, pa ga je ona predala. U kovčegu su bili dešifrirani podaci o ilegalnoj organizaciji u domovini. Mašina je vrlo brzo utvrdio da je jedan od „prijatelja“ Miroslav Varoš.⁵⁸ U nastaloj velikoj krizi u koju je upao HNO, koja je kulminirala 1958. godine, osim Miroslava Vareša, iz organizacije su isključeni i Ante Ciliga i Veljko Mašina, što je bilo i potvrđeno 1960. godine. Kriza je nanijela veliku štetu Hrvatskom narodnom odboru i zbog činjenice da su i neki drugi članovi dali podršku Varešu, poput Krunoslava Draganovića, koji je u to vrijeme imao velik utjecaj u redovima hrvatske političke emigracije, zahvaljujući svojim osobnim vezama, prijateljstvima i suradnicima izvan HNO-a. Na osnovi izvještaja i pisanja u službenom stranačkom glasilu Hrvatska država, osim Miroslava Vareša prozvani su, kao jugoslavenski agenti Ivan Garmaz, Stjepan Ilovar, Rizo Dautović, Muharem Denjo..., koji nikada nisu reagirali na te javne optužbe. Nažalost, oni nisu jedini agenti Udbe koji su bili u redovima HNO-a. Iako su mnogi suradnici i prijatelji kako dr. Branka Jelića tako i njegova brata Ivana, koji ga je naslijedio na čelu HNO-a poslije njegove smrti, upozoravali na još neke osobe u redovima organizacije kao jugoslavenske agente, oni su to ignorirali. Uspostavom suverene hrvatske države i otvaranjem raznih tajnih dokumenata potvrdilo se, nažalost, da su braća Jelići bili u krivu.⁵⁹

HNO je u svom radu imao uspona i padova, doživio je organizacijske promjene i sukobe političkog vodstva, ali su mu dva cilja bila stalna: rušenje komunističke vlasti te uspostava slobodne i samostalne Hrvatske.⁶⁰

⁵⁸ B. Vukušić, Tajni rat UDB-e protiv hrvatskoga iseljništva, str. 24

⁵⁹ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, Iseljena Hrvatska, str. 388

⁶⁰ B. Jandrić, Hrvatska politička emigracija u Njemačkoj, str. 63-79

3.6. Hrvatski narodni otpor

HNO bio je zamišljen u Hrvatskoj krajem 1944.godine sa svrhom da nad područjima pod partizanskom kontrolom provede gerilsku borbu i izvodi diverzije,na isti način na koji su to partizani činili na prostorima koji su bili pod vlašću NDH. Ratne operacije širih razmjera onemogućili su realizaciju te zamisli,pa je HNO osnovan tek 1955.godine u emigraciji.HNO je na čelu umjesto predsjednika imao pročelnika,a prvi pročelnik bio je Vjekoslav Luburić,poznatiji kao general Drinjanin,koji je živio u Španjolskoj.Službeno glasilo HNO-a bio je časopis „Obrana“⁶¹ HNO je svojim programom,idejama i radom napravio revolucionarne promjene u političkom razmišljanju i djelovanju dijela hrvatskih emigranata.Ne opterećujući se idejom prividnog jedinstva,vodstvo organizacije je smatralo,i u tom smjeru djelovalo,da je uspostava i suradnja s domovinskim snagama općehrvatskog otpora prioritet osloboditeljskog djelovanja koje može jamčiti krajnji cilj odnosno, ostvarivanje slobode i uspostave demokracije za hrvatski narod u domovini.⁶² Upravo je HNO Vjekoslava Luburića bio među najborbenijim organizacijama u emigraciji koji je putem svoje različite i vrlo čitane promidžbe izbacio ideju o pomirbi svih Hrvata,ustaša i partizana,sve u interesu krajnjeg nacionalnog cilja.⁶³

Smisao, filozofiju, put i cilj Hrvatskoga narodnog otpora najbolje je definirao sam general Maks Luburić:

„Naš stav je jasan, rušiti svaku Jugoslaviju. Rušiti je s Rusima i s Amerikancima, s komunistima i neokomunistima, rušiti je sa svakim koji ju ruši. Rušiti je dijalektikom riječi i dinamita, ali rušiti je bezuvjetno, jer ako jedna država nema pravo opstojati - onda je to samo i jedino Jugoslavija“⁶⁴

Hrvatski narodni otpor nije izbjegavao suradnju s drugim političkim skupinama u hrvatskoj emigraciji, štoviše njegovo vodstvo sudjelovalo je kako u osnivanju Hrvatskoga narodnoga vijeća tako i Hrvatskoga državnoga pokreta. Vodstvo je vodilo računa da ne bude rob ideje lažnog i umjetnog jedinstva, pa je zato veoma često bilo inicijatorom novih ideja i puteva u borbi za hrvatsku slobodu. Prioritet rada Hrvatskoga narodnoga otpora bila je domovina, kako

⁶¹ B.Vukušić,Tajni rat UDB-e protiv hrvatskoga iseljništva,str.25

⁶² M.Sopta, Hrvati u Kanadi, Oblikovanje hrvatske zajednice od 1945. do 1995,str.268-269

⁶³ Petar Hinić,Političko djelovanje hrvatske emigracije u Njemačkoj kroz razdoblje komunističke vladavine, str 289-296

⁶⁴ I. Čizmić,M.Sopta,V. Šakić ,Iseljena Hrvatska,str.394

uspostaviti kontakte i suradnju s domovinskim snagama hrvatskoga otpora. U brošurama, knjigama i drugim publikacijama, Luburić je nastojao što vjerodostojnije prikazati stanje u domovini. Smatrao je da je od iznimne važnosti upoznati zapadni demokratski svijet o situaciji u Jugoslaviji.⁶⁵ Luburić je također smatrao da Hrvatima u inozemstvu treba narodni preporod u vidu educiranja o hrvatskoj povijesti i kulturi. Da bi se to ostvarilo, Stjepan Šego iz Chicaga šalje deset tisuća američki dolara koje je Luburić upotrijebio kao početni kapital za kupnju tiskare i osnivanje nakladničke kuće koju je nazvao Drina Press. Nakladnička kuća Drina Press Osim što je tiskala službeno glasilo Hrvatskog narodnog otpora Obranu, tiskala je i posebne publikacije s različitim temama. Bez dvojbe, najvažnija od svih spomenutih publikacija svakako je »Hrvatska Istra« u kojoj general Drinjanin najavljuje svoju politiku hrvatskog mira odnosno hrvatskog nacionalnog jedinstva. On prvi u hrvatskoj političkoj emigraciji otvoreno govori o pomirbi s hrvatskim komunistima. Takva Luburićeva razmišljanja i stavovi, nisu bili dobro primljeni među hrvatskim političkim emigrantima, osobito u Buenos Airesu, koji je poslije Drugog svjetskog rata bio smatran središtem iz kojeg su dolazile upute i naredbe za političko djelovanje.⁶⁶

3.6.1. Atentat na Maksa Luburića

Svjesni da su ideje i program HNO-a uzeli velikoga maha u širokim masama hrvatskog iseljništva i da promidžbeni materijal u tisućama primjeraka putem hrvatski pečalbara na privremenom radu u Zapadnoj Njemačkoj i drugim europskim državama stiže u domovinu, jugoslavenska Udba odlučuje likvidirati generala Luburića. Uslijedile su ozbiljne pripreme i atentator je nađen u Iliji Staniću, sinu njegova bivšeg časnika. Nakon što ga je Luburić, na nagovor i preporuke fra Branka Medića, prihvatio u svoj dom da mu pomaže u tiskari, 20. travnja 1969. godine, atentator s leđa čekićem udara nekoliko puta u glavu generala Luburića i bježi na jugoslavenski brod koji je usidren u španjolskoj luci i njime odlazi u Jugoslaviju.⁶⁷

Nekoliko tjedana nakon pokopa generala Luburića, da bi pokazali svoju odlučnost da se nisu preplašili zbog njegove nasilne smrti, te da organizacija i dalje funkcionira i da će nastaviti sa

⁶⁵ M. Sopta, Hrvati u Kanadi, Oblikovanje hrvatske zajednice od 1945. do 1995, str. 271

⁶⁶ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, Iseljena Hrvatska, str. 396

⁶⁷ Isto, 396-397

svojim djelovanjem, u američkom gradu Lakawani sastaju se najutjecajnije članovi Hrvatskoga narodnog otpora za SAD i Kanadu. Uz domaćina Stipu Glamuzinu, na sastanku su bili još Mile Markić i Stjepan Šego iz Chicaga, Ratko Gagro iz Toronta i Mate Čurić iz Hamiltona. Najvažniji zaključak bio je da se mora što prije održati svjetski kongres HNO-a, koji je, nakon provedenih organizacijski priprema i dogovora, i održan 15. i 16. studenoga 1969. u Torontu. Nakon dvodnevnog zasjedanja, na kojem su bili članovi vodstva HNO-a sa svih kontinenata, izlaganja, analiza i rasprava izabran je Glavni stožer na čelu s Rudolfom Erićem iz Clevelanda. Kao i u svim drugim političkim organizacijama u iseljeništvu, i u redovima HNO-a došlo je do podjele na dvije grupe, od kojih će svaka za sebe tvrditi da su legitimni Luburićevi nasljednici.⁶⁸ Reorganizacija i pokušaji uspostavljanja novog unutarnjeg ustrojstva u HNO-u nakon smrti generala Luburića odvijali su se relativno brzo, koliko su objektivne okolnosti, poput prostornih i vremenskih razlika i materijalnih sredstva, dopuštale.

3.6.2. Javni istupi članova HNO-a

Jedna od najpoznatijih antijugoslavenskih akcije bila je ubojstvo jugoslavenskog veleposlanika u Švedskoj 1971. godine.⁶⁹ Pripadnici hrvatske političke emigracije koji su se borili sa uspostavu neovisne slobodne hrvatske države, pretežno članovi Hrvatskoga narodnoga otpora – Miro Barešić, Anđelko Brajković, Ante Stojanov, Marinko Lemo, Stanko Miličević, Ivan Vujičević i Blago Mikulić, osmislili su plan kako da uđu u prostorije jugoslavenske ambasade u Švedskoj s ciljem da zarobe ambasadora, kojeg su poslije namjeravali zamijeniti za devet Hrvata koji su zbog političkih razloga bili zatvoreni u jugoslavenskim zatvorima. Zamišljeni je plan propao zbog toga što je se jugoslavenski ambasador Vladimir Rolović, visoki oficir jugoslavenske tajne službe, fizički suprotstavio napadačima. U nastalom metežu, koji su hrvatski napadači vjerodostojno opisali u hrvatskom iseljeničkom tisku, Rolović je smrtno ranjen. Atentatori su se predali švedskim vlastima a vodstvo Hrvatskoga narodnoga otpora, uz svesrdnu pomoć drugih

⁶⁸ M. Sopta, Hrvati u Kanadi, Oblikovanje hrvatske zajednice od 1945. do 1995, str. 278

⁶⁹ Katarina Spehnjak, Tomislav Cipek, , Disidenti, opozicija i otpor - Hrvatska i Jugoslavija 1945-1990, , str. 255-297

hrvatskih političkih stranaka, preuzelo je na sebe financijsku brigu plaćanja odvjetnika za njihovu obranu.⁷⁰

10.rujna 1976.godine Zvonko Bušić,njegova supruga Julienne,Slobodan Vlašić,Pero Matanić i Frano Pešut oteli su američki avion na letu iz Buffala u New York.Petorka hrvatskih otmičara aviona sletila je na pariški aerodrom,gdje su se predali francuskoj policiji uz uvjet da The New York Times objavi njihov letak "Poziv na dostojanstvo i slobodu",tiskan na francuskom i engleskom jeziku. Nakon objavljivanja letka na naslovnim stranicama u The New York Timesu i Los Angeles Timesu,petorka se predala policiji. U letku se između ostaloga navodi da svi Hrvati bez obzira na političko opredjeljenje želi uspostavu nezavisne Hrvatske.⁷¹

Godinu dana kasnije,1977.godine Marijan Buconjić,Jozo Brekalo i Vladimir Dizdar na silu će upasti u jugoslavensko diplomatsko predstavništvo pri UN-u,zahtjevajući da se njihova poruka pročita na beogradskoj Konferenciji o europskoj suradnji i sigurnosti.Tek nakon što je poruka pročitana,trojac je pusto taoce na slobodu i predao se američkim vlastima.⁷²

Na početku osamdesetih godina ,uslijedila su maovna uhićenja članova HNO-a u SAD-u i Kanadi pod optužbom da su bili umiješani u terorizam u SAD-u,odnosno da su sudjelovali u pravljenju i podmetanju eksplozivnih naprava u prostorije jugoslavenskog konzulata i drugih jugoslavenskih ustanova,kao i u prostorije projugoslavenskih iseljenika. Suđenje toj skupini ljudi imalo je za cilj zastrašiti hrvatske emigrante kako se ne bi upuštali u protujugoslavenske aktivnosti,s obzirom da je država nakon Titove smrti bila destabilizirana.HNO je tim suđenjima uništen,ali nije prestajao postojati,a službeno je raspušten uspostavom Republike Hrvatske⁷³

⁷⁰ I. Čizmić,M.Sopta,V. Šakić ,Iseljena Hrvatska,str.399

⁷¹ M.Sopta, Hrvati u Kanadi, Oblikovanje hrvatske zajednice od 1945. do 1995,str.279-280

⁷² Isto,str.283

⁷³ B.Vukušić,Tajni rat UDB-e protiv hrvatskoga iseljništva,str.28

4. Hrvatsko narodno vijeće

Iako je već 1964.godine napravljen prvi pokušaj stvaranja zajedničkog političkog tijela u emigraciji,tada to nije ostvareno jer su neke organizacije,ponajviše HSS i HOP vjerovala u svoju snagu,ne osjećajući potrebu za suradnjom s drugim organizacijama.⁷⁴ Slomom Hrvatskog proljeća i smjenom hrvatskoga komunističkog vodstva te smjenom i zatvaranjem studentskih vođa i drugih, u redovima hrvatske političke emigracije izaziva se još veće ogorčenje i mržnja prema Jugoslaviji. U hrvatskoj je emigraciji tada oživjela ideja o stvaranju jedne sveopće hrvatske organizacije koja bi, kada to narod u domovini više ne može, štitila opće hrvatske interese. Razvoj političkih prilika u Hrvatskoj, promjena stavova dijela hrvatskih komunista i dolazak sve većeg broja Hrvata na privremeni rad u Zapadnu Europu pretvorio se u izazov političkoj emigraciji da taj dio hrvatskog naroda, osvijesti nacionalno i uključi pirkladnim pristupom u zajedničku borbu u borbi za obnovu hrvatske državnosti. Sve je to pridonijelo da se preko emigrantskog tiska, te pismenih veza i osobnih dodira, razvije plodna razmjena ideja, prijedloga i rasprava o potrebi ujedinjenja državotvornih snaga u jedno središnje tijelo, te o njegovu ustrojstvu i zadacima. Od 23. do 25. studenog 1973. održan je Hrvatski sabor u Chicagu na kojem je najavljeno da će se saborovanje za osnutak Predstavništva održati od 1. do 3. veljače 1974.godine u Torontu.⁷⁵ Na osnivačkoj sjednici su bili prisutni predstavnici iz svih značajnijih hrvatskih zajednica u svijetu,osim HSS-a i HOP-a..Osnivačima HNV-a bilo je jasno da je za uspjeh u svijetu koji se do tada oblikovao,bilo potrebno prilagoditi hrvatski način djelovanja.Potrebno je bilo neutralizirati prigovor da je hrvatski narod podijeljen,da ima mnoštvo političkih organizacija koje su ne složne i koje govore svaka svojim jezikom i glasovima. Zato je HNV uspostavljen ne kao u potpunosti nova organizacija sa novim članovima i vodstvom,nego kao tijelo suradnje za sve do tada postojeće organizacije ,ali i za nove članove.⁷⁶

Temeljni dokument HNV-a prihvaćen na Saboru u Torontu bio je Ustav koji je sadržavao i programska načela rada.Prema Ustavu HNV-a:

⁷⁴ P.,Političko djelovanje hrvatske emigracije u Njemačkoj kroz razdoblje komunističke vladavine, str.289-296

⁷⁵ Ivan Čizmić,Hrvatsko narodno vijeće, Hrvatski iseljenički zbornik 2005 ,Vesna Kukavica(ur.),Hrvatska matica iseljenika,Zagreb 2004,str.145-155

⁷⁶ Tomislav Bošnjak,Hrvatsko narodno vijeće i Hrvati Australije, Budućnost iseljene hrvatske, Vlado Šakić,Josip Jurčević,Marin Sopta (ur.),Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,Zagreb 1998.,str.253-256

„Svrha i temeljni zadatak Hrvatskog narodnog vijeća kao izvanstranačkog hrvatskog državotvornog tijela jest dijelatno pomagati hrvatski narod svim prikladnim sredstvima i načinima borbe u njegovu zahtjevu i nastojanju da ostvari svoju slobodnu i samostalnu Državu Hrvatsku.“⁷⁷

„Slobodna i samostalna Država Hrvatska mora obuhvaćati sav etnički povijesni prostor hrvatskog naroda.“⁷⁸

„Svim državljanima i građanima slobodne i samostalne države Hrvatske, bez obzira na narodnost, vjeru, političko uvjerenje, spol, rasu i stalež, uz jednake dužnosti pripadat će i biti osigurana jednaka i sva ljudska i građanska prava“⁷⁹

HNV je imao organe djelovanja a to su bili: Sabor, Izvršni odbor, Nadzorni odbor i Časni sud. Sabor je bio vrhovni organ HNV-a ,i imao je isključivo pravo odlučivanja o svim ustavnim djelima i odredbama Vijeća. Odlučeno je da Sabor djeluje trajno, odnosno, do izbora Hrvatskoga državnoga sabora u slobodnoj i samostalnoj Hrvatskoj te nije sebi prisvajao ulogu i značaj Hrvatskog državnog sabora jer su smatrali da iseljena Hrvatska ne može na sebe preuzeti ulogu naroda u matičnoj državi te da ga ne može zamijeniti.⁸⁰

Za postignuće svojega programa HNV se služio svim prikladnim sredstvima, koja su u skladu sa zakonodavstvima država u kojima su Hrvati živjeli. Ta prikladna sredstva trebali su u sredinama svojega djelovanja pronaći informacijski uredi koji su neposredno po održavanju Sabora u Torontu osnivani u svim zemljama i većim mjestima u kojima je bilo Hrvata. Informacijski uredi su trebali zagaziti u realnu politiku,te suprotstaviti promidžbu hrvatskih probitaka onim jugoslavenskim.HNV je snosio stvarne troškove ureda,a rad voditelja i djelatnika je bio dobrovoljan. Nakon Helsinške deklaracije potpisane 1975.godine, koju je potpisala Jugoslavija, a koja je svim potpisnicima jamčila nepovredivost granica, kao i razvoja Europske zajednice, Hrvatskoj su u tom smislu ostala dva polja rada: ljudska prava i samoodređenje naroda.⁸¹

⁷⁷ B.Vukušić,Tajni rat UDB-e protiv hrvatskoga iseljništva,str.62

⁷⁸ Isto,str.62

⁷⁹ Isto,str.62

⁸⁰ I. Čizmić,Hrvatsko narodno vijeće,str.145-155

⁸¹ Ivona Dončević,O djelovanju Informacijskog ureda Hrvatskog narodnog vijeća u Bonnu, , Budućnost iseljene hrvatske, Vlado Šakić, Josip Jurčević, Marin Sopta (ur.),Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,Zagreb 1998.,str.167-174

Na sljedećem, prvom redovitom Saboru HNV-a, u rujnu 1975., također u Torontu, za predsjednika Sabora izabran je dr. Dinko Šuljak, za predsjednika Izvršnog odbora dr. Stanko Vujica, za glavnog tajnika ing. Božidar Abjanić. S obzirom da je Stanko Vujica preminuo 1976., predsjedničku je dužnost preuzeo potpredsjednik Janko Skrbini i obnašao je do trećeg redovitog sabora u Londonu, kada je tu dužnost od njega preuzeo dr. Mate Meštrović koji je tu dužnost obnašao do raspuštanja HNV-a nakon uspostave hrvatske države, na zadnjem redovitom zasjedanju HNV-a sredinom ožujka 1990. u Stuttgartu. Drugi sabor održao se od 6. do 10. listopada 1977. u Bruxellesu uz dozvolu tamošnjih vlasti i unatoč žestokim jugoslavenskim prosvjedima.⁸² U vrijeme osnivanja Hrvatskoga narodnoga vijeća, u emigraciji su bili aktivni proljećari koji su pobjegli iz Jugoslavije poslije izvanredne sjednice Predsjedništva SKJ u Karađorđevu ili, kao Bruno Bušić i Franjo Mikulić, nakon što su izdržali zatvorske kazne. oči drugoga redovitog saborovanja HNV-a i oni su se učlanili u Hrvatsko narodno vijeće i kandidirali se za sabornike. Dobili su velik broj glasova i svi su izabrani u vodstvo HNV-a, ponajprije zahvaljujući rastućem raspoloženju u hrvatskom iseljeništvu za potrebom općehrvatskog pomirenja. U Bruxellesu su izabrani u trideseteročlani Sabor na odgovorne dužnosti: Franjo Mikulić-predsjednik Sabora, Hrvoje Lun-tajnik, Bruno Bušić-pročelnik Ureda za promidžbu, Zlatko Markus-pročelnik Ureda za vanjske veze, Ernest Bauer-pročelnik Političkoga ureda.⁸³ Dolaskom novih političkih emigranata, redovi u emigraciji se pomlađuju te dobivaju novu razinu. Bruno Bušić kao pročelnik Ureda za promidžbu stvara novu platformu borbe, naime on pridaje osobitu pozornost hrvatskim radnicima po europskim zemljama, i u tu svrhu počinje izdavati Hrvatski vjesnik u džepnom formatu i posjećivati mjesne organizacije po Europi. Istodobno je radio na mnogim novim inicijativama, zahvaljujući ugledu koji je uživao i dobrim domovinskim vezama preko kojih je redovito dobivao povjerljive informacije. Radi svega toga ga 1978. godine biva likvidiran od strane UDB-e.⁸⁴

⁸² I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 427

⁸³ M. Sopta, *Hrvati u Kanadi, Oblikovanje hrvatske zajednice od 1945. do 1995.*, str. 310

⁸⁴ P. Hinić, *Političko djelovanje hrvatske emigracije u Njemačkoj kroz razdoblje komunističke vladavine*, str. 289-296

4.1 Problemi i raskol u HNV-u

Vodstvo HNV-a izabrano u Bruxellesu nije bilo politički homogeno nego pluralističko. Za predsjednika Izvršnog odbora izabran je bivši ustaški omladinac Janko Skrbin, dok je na mjesto predsjednika Sabora izabran bivši partizanski omladinac Franjo Mikulić. Iako su shvatili svu važnost uključivanja proljećara u Hrvatsko narodno vijeće, pa i u samo vodstvo, dio starije generacije u emigraciji bio je spreman prihvatiti novodošle i mlađu generaciju, no s time da ta mlađa generacija bude pod njihovim vodstvom. Riječ je o tzv. minimalistima, koji su zagovarali isključivo političko djelovanje Hrvatskoga narodnoga vijeća i oslonac na zapadne političke čimbenike. Za razliku od takvog političkog razmišljanja, oni iz redova proljećara, HNO-a, neovisnih intelektualaca i mladih aktivista te donekle HRS-a tvorili su koaliciju koja je zastupala tezu da se borba za neovisnost mora voditi na više fronti i radikalnije, ne odbacujući upotrebu sile, a ne samo političkim putem. Koalicija je također zastupala tezu da težište promidžbe i djelovanja treba biti vlastiti narod u domovini, dok su minimalisti bili zagovornici zastupanja hrvatskih interesa pred zapadnim zemljama.⁸⁵ Ipak u HNV-u smatrali su potrebnim pristupanje svake političke skupine koja je za hrvatsku nezavisnost, bez obzira na poglede u pitanju unutarnje i vanjske politike, jer HNV nije neki “monolitni pokret fašističkog tipa”, nego forum gdje bi se trebale izmjenjivati misli i usklađivati djelovanje različitih hrvatskih struja. Smrću Brune Bušića HNV gubi svog najdinamičnijeg dužnosnika i najbolju vezu s domovinskom oporbom, a proljećari lidera koji je tu skupinu činio homogenom i snažnom. Pomanjkanje njegovog autoriteta dovodi ubrzo do radikalizacije političke pozicije proljećara u Hrvatskom narodnom vijeću i njihova istupanja iz Vijeća.⁸⁶ U siječnju 1981. održana je u New Yorku osnivačka sjednica Hrvatskoga državotvornoga pokreta na kojoj su se okupili neki članovi HNO-a i članovi uredništva Hrvatskoga lista, koji je zajedno s ostalim proljećarima bio pokrenuo Bruno Bušić u kolovozu 1978. godine. Te su skupine izašle iz HNV-a nakon trećega redovitog saborovanja u Londonu. Untoč unutarnjim podjelama i poteškoćama, u razdoblju nakon Sabora u Bruxellesu HNV doseže svoj najveći uspon s više od sedam tisuća doprinosnika, učlanjenih u više od 150 mjesnih odbora širom svijeta.⁸⁷

⁸⁵ M. Sopta, *Hrvati u Kanadi, Oblikovanje hrvatske zajednice od 1945. do 1995*, str. 312-313

⁸⁶ I. Čizmić, *Hrvatsko narodno vijeće*, str. 145-155

⁸⁷ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 431

4.2 Djelovanje HNV-a

1980. godine održan je Treći sabor HNV-a koji je važan jer predstavlja prekretnicu u ideološkom sastavu HNV-a zbog izlaza proljećara i otporaša. Na Petom saboru sabornici su donijeli "Poruku hrvatskom narodu u domovini" u kojoj zagovaraju aktivni otpor režimu iskazivanjem nezadovoljstva. Također je donesena izjava u kojoj HNV odbacuje svaku mogućnost nagodbe u okviru jugoslavenske države te potvrđuje svoju ulogu u zastupanju hrvatskog naroda pred međunarodnim čimbenicima.⁸⁸ HNV je razvio uspješnu informativnu djelatnost diljem svijeta. Informacijski ured u Melbourneu je osnovan 1983. godine. Oni su izvodili mnoge promidžbene akcije te se povezali i sklopili prijateljstva u australskim političkim krugovima. Uspjeli su izlobirati da Australija zatraži od Kanade, koja je tada bila članica Vijeća sigurnosti UN-a, da na dnevni red stavi pitanje stanja u Hrvatskoj.⁸⁹ Su 21. svibnja 1985. godine osnovan je Informacijski ured u Bonnu. Zahvaljujući dobrim vezama stvorenim putem časopisa *Kroatische Berichte* dobili su besplatne prostorije i namještaj od organizacije Paneuropska unija Njemačke. Informacijski ured u Bonnu je više puta organizirao razne nastupe hrvatskih političara pred radnom skupinom Europskog parlamenta te je ukazivao na položaj Hrvatske u Jugoslaviji.⁹⁰

Na izborima održanim 25. listopada 1989. izabrani su zastupnici za Osmi sabor Hrvatskoga narodnoga vijeća. Sabor je zasjedao od 12. do 17. ožujka 1990. godine. Tamo je donesena odluka da se neopredjeljuju ni za jednu političku opciju na višestranačkim izborima u Hrvatskoj u travnju, međutim predsjednik Izvršnog odbora Mate Meštrović je prekršio tu odredbu i dao svoju potporu Koaliciji narodnog sporazuma. Nakon toga dolazi do izvanrednog Sabora u Munchenu, a potom je nastavljeno zasjedanje u Zagrebu. Tamo je potvrđena ranija odluka o neopredjeljenosti. Nakon pobjede Franje Tuđmana HNV mu je dao potporu kao demokratski izabranom. Nakon Sabora u Zagrebu HNV de facto prestaje postojati.⁹¹

⁸⁸ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 432

⁸⁹ T. Bošnjak, *Hrvatsko narodno vijeće i Hrvati Australije*, 253-256

⁹⁰ I. Dončević, *O djelovanju Informacijskog ureda Hrvatskog narodnog vijeća u Bonnu*, str. 167-174

⁹¹ I. Čizmić, *Hrvatsko narodno vijeće*, str. 145-155

4.3 Hrvatski državotvorni pokret

U siječnju 1981. godine održana je u New Yorku osnivačka sjednica Hrvatskoga državotvornoga pokreta, na kojoj su se okupili neki članovi Hrvatskoga narodnoga otpora i članovi uredništva Hrvatskoga lista, koji je zajedno s ostalim »proljećarima« bio pokrenuo Bruno Bušić u kolovozu 1978. godine, tj. dva mjeseca prije njegova ubojstva. Te su skupine izašle iz Hrvatskoga narodnoga vijeća nakon trećega redovitog saborovanja u Londonu. Na osnivačkoj sjednici HDP - a za privremenog predsjednika izabran je Nikola Štedul. Na sastanku održanom u lipnju 1981. u Švedskoj, on je većinom glasova potvrđen za predsjednika i na toj dužnosti je ostao do raspuštanja te organizacije u samostalnoj Republici Hrvatskoj. Hrvatski državotvorni pokret promicao je hrvatske državotvorne ideje u Hrvatskom listu, zatim u australskom Hrvatskom tjedniku i stranačkom glasilu Pokret.⁹² Hrvatski državotvorni pokret osnovan je kao posljedica nesuglasica koje su nastale u vodstvu Hrvatskog narodnog vijeća ubrzo poslije smrti Bruna Bušića. Nesuglasice su bile o pitanju političkog programa i načina rada u stvaranju hrvatske države. Osobe koje su poslije osnovale HDP sačinjavale su, uvelike, radikalno krilo Hrvatskoga narodnoga vijeća. Kad spomenute nesuglasice nisu bile riješene, veći broj članova vodstva u toj organizaciji osnovao je Hrvatski državotvorni pokret. Program Hrvatskoga državotvornog pokreta zagovarao je pomirenje hrvatske političke emigracije i hrvatskih komunista u domovini radi zajedničkoga rada na stvaranju hrvatske države. Bitna obilježja organizacije bila su njezina domovinska orijentacija i uspostava suradnje s Hrvatima u domovini. Kao i u svim drugim organizacijama, i u HDP-u je zbog različitih razloga i utjecaja došlo do rascjepa i smanjivanja članstva. Može se istaknuti činjenica da je jugoslavenski režim vršio snažan pritisak na zapadne države u cilju razbijanja političkih organizacija iseljništva, a HDP je najviše bio pogođen neuspjelim atentatom na Nikolu Štedula do kojeg je došlo 1988. godine u Škotskoj kojeg je izvršio Vinko Sindičić, agent jugoslavenske tajne policije. Nakon uspostave Republike Hrvatske HDP pokušava sudjelovati u političkom životu u zemlji, no nisu ostvarili značajne rezultate te 1996. godine prestaje s djelovanjem.⁹³

⁹² B. Vukušić, Tajni rat UDB-e protiv hrvatskoga iseljništva, str. 81

⁹³ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, Iseljena Hrvatska, str. 431

5. Hrvatska ambasada u Canberri

U glavnome gradu Australije Canberri 29. studenoga 1977. otvorena je Hrvatska ambasada, u prikladnom prostoru, među ostalim svjetskim diplomatskim zdanjima, što je prouzročilo slinje jugoslavenske prosvjede i svojevrsnu zakonsku i diplomatsku zbrku u Australiji.⁹⁴ Na taj čin hrvatskih emigranata oštro je reagirao režim bivše Jugoslavije. Australске vlasti nisu priznale Hrvatsku ambasadu, jer nije predstavljala postojeću suvremenu državu. Pa ipak, Hrvatska ambasada djelovala je gotovo dvije godine, jer Australija nije imala važeći zakon po kojem bi zabranila rad Ambasade. Australски Hrvati su bili svjesni da Australije ne priznaje Ambasadu, postavivši za veleposlanika mladoga hrvatskoga intelektualca, Marija Šimu Dešpoju. Glavni smisao otvaranja Hrvatske ambasade, prema zamisli osnivača, bio je da “bude trubač hrvatske državotvorne misli u ovim dalekim krajevima od Hrvatske”.⁹⁵ S obzirom da Australija nije imala važeći zakon kojim bi mogla spriječiti rad ambasade, u kolovozu 1978. godine donose novi zakon i na temelju njega tuže Maria Dešpoju za kršenje Ustavnog zakona. Dio javnosti u Australiji je podržavao nastojanja vlade da zatvore ambasadu, ali također veliki dio javnosti je pružao podršku Hrvatima, čak su i neki liberalni zastupnici u parlamentu uputili prijedlog za prihvaćanjem ambasade, no taj prijedlog nije ušao u razmatranje, da bi u konačnici Savezni sud u kolovozu 1979. godine donio odluku da se ambasada mora zatvoriti u roku deset dana. Iako je u konačnici bila zatvorena za čitavo vrijeme djelovanja, Hrvatska ambasada postignula je svoj političko-diplomatski smisao i svrhu. Dvadeset i tri mjeseca Hrvatska ambasada bila je predmet opće pozornosti, ne samo u diplomatskim krugovima nego i u brojnim australskim medijima javnog priopćavanja. U tijeku čitave dvije godine, koliko se uspjela održati Hrvatska ambasada, ona je postala stjecištem Hrvata koji su je posjećivali i okupljali se oko tog svog predstavništva na očigled australskog i međunarodnog svijeta. Hrvatska ambasada u Canberri započela je i završila kao opće hrvatska akcija iza koje su bezuvjetno stajala sva hrvatska društva i organizacije u Australiji, dajući golemu moralnu i materijalnu pomoć. Zbog iznimno velike pozornosti koju je izazvala u javnosti, ova hrvatska akcija oduševila je hrvatske zajednice i u drugim zemljama. Osnivanje Hrvatske ambasade u Canberri svakako je najspektakularnija i najoriginalnija akcija u povijesti djelovanja hrvatske političke emigracije. Nikada Hrvati ne bi mogli dobiti toliko

⁹⁴ Ivo Butković, Hrvatska politička emigracija u Australiji, str. 243-250

⁹⁵ Ivan Čizmić, Hrvatska ambasada u Canberri 1977-1979, Hrvatski iseljenički zbornik 2007, Vesna Kukavica (ur.), Hrvatska matica iseljenika, Zagreb 2006, str. 189-197

prostora u australskom tisku, za koji nisu platili niti jedan novčić, niti bi preko televizije i radija mogli izraziti svoje nezadovoljstvo protiv jugoslavenske državne tvorevine, da nije bilo ljudi koji su organizirali rad ambasade i svih onih nebrojenih Hrvata širom Australije i svijeta koji su podržali rad Hrvatske ambasade.⁹⁶

⁹⁶ I. Čizmić, Hrvatska ambasada u Canberri 1977-1979, str.189-197

6. Iseljena Hrvatska i uspostava hrvatske države

Nekoliko desetljeća kontinuiranoga i intenzivnoga državotvornog djelovanja u iseljenoj Hrvatskoj rezultiralo je političkom zrelošću hrvatskog iseljništva kao zajednice koja je bila potpuno pripremljena za aktivno sudjelovanje u velikim povijesnim promjenama koje su se potkraj osamdesetih godina dvadesetog stoljeća počele sve ubrzanije događati u istočnoj Europi i na hrvatskim prostorima. To je za hrvatsku naciju bilo iznimno važno, jer na prostoru komunističke Jugoslavije nisu bila moguća organizirana i sustavna djelovanja koja bi domovinski dio hrvatske nacije učinila institucijski i politički spremnima za prijelomna vremena. Iseljenici su bili svjesni da se u datim okolnostima pojavila šansa da Hrvati uspostave suverenu nezavisnu državu. Stranka koja je odnijela pobjedu na prvim višestranačkim izborima bio je HDZ koji je u iseljenoj Hrvatskoj prikupio golemu količinu povjerenja te novčanih sredstava za sve oblike promidžbe.⁹⁷

6.1 Osnivanje ogranaka HDZ-a u iseljništvu

Franjo Tuđman je u više navrata posjećivao iseljene Hrvate, a uglavnom je držao predavanja o nekim nacionalnim temama. Kada se među hrvatskim iseljenicima čulo za osnivanje HDZ-a u Zagrebu pod vodstvom Tuđmana, i među njima se rađa želja za osnivanjem ogranaka. Prigodom dolaska Tuđmana i Dalibora Brozovića na Slavistički kongres u Chicagu u studenom 1989. godine, osnovani su ogranci u 16, a netom nakon toga u 35 gradova u SAD-u i Kanadi. Većina ogranaka je oformljena prije Prvog općeg sabora HDZ-a u veljači 1990. godine, tako da je većina ogranaka imala svoje delegate na tom saboru.⁹⁸ Prva konvencija HDZ-a za SAD i Kanadu održana je u lipnju 1990. godine u Clevelandu na kojoj je bio i Tuđman, a na kojoj je donesena rezolucija za kandsku i američku vlast u kojoj ističu političke promjene do kojih dolazi u Europi, objašnjavaju stanje u Jugoslaviji te pozivaju Busha i Gorbačova da zagovaraju pravo svakog naroda na samoodređenje.⁹⁹

Tuđman je hrvatskim iseljenicima na privremenom radu u Njemačkoj govorio o prednostima

⁹⁷ Josip Jurčević, Prinosi iseljništva uspostavi hrvatske države, Hrvatski iseljenički zbornik 2006, Vesna Kukavica (ur.), Hrvatska matica iseljenika, Zagreb 2005, str. 39-47

⁹⁸ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, Iseljena Hrvatska, str. 437

⁹⁹ Isto, 439

zajedničkog političkog programama nove stranke u veljači 1989.godine,a u lipnju iste godine imenuje Zdenku Babić Petričević,za predstavnicu HDZ-a za Njemačku. Prvi ogranci u Njemačkoj osnovani su Bruchsalu i Stuttgartu,a nakon toga u još 90 gradova diljem Njemačke.HDZ iz Njemačke dao je veliki broj izaslanika na Prvi opći sabor HDZ-a te organizirao masovne dolaske Hrvata iz Njemačke na glasovanje na travanjskim izborima 1990.godine.Članovi ogranaka HDZ-a organiziraju u glavnim gradovima pokrajina demonstracije , priređuju informativno-političke tribine i koncerte s parolom „Sve za Hrvatsku i Herceg-Bosnu“,te su nastojali na istinit način prikazati ratne događaje u domovini.¹⁰⁰ Ogranci HDZ-a osnivaju se u Austriji,Švedskoj,Norveškoj,Švicarskoj,Francuskoj, Nizozemskoj, Belgiji i Velikoj Britaniji.

6.2 Pomoć iseljništva u Domovinskom ratu

Zbirna veličina pomoći koja je tada iz iseljništva upućivana Hrvatskoj može se samo kvalitativno opisati, i to kao doprinos koji je nedvojbeno dokazao kako su domovinska i iseljena Hrvatska jedan nacionalni korpus. Analitički, pomoć iseljene Hrvatske sastojala se od nekoliko osnovnih oblika: novčana, humanitarna, oružana i lobistička, te dragovoljačka, kojom se mnoštvo iseljenih Hrvata izravno i samoinicijativno uključilo u hrvatski Domovinski rat. U iseljništvu su se prikupljao novac na razne načine,koji je potom slan u domovinu,a tako je bilo i sa humanitarnom i oružanom pomoći. Lobistička pomoć iseljene Hrvatske sastojala se od različitih prezentacija kojima se svjetska javnost upoznavala sa stvarnima događanjem u Hrvatskoj te od javnih i neslužbenih utjecanja na moćne međunarodne osobe, institucije i države radi priznavanja hrvatske države. Razmjeri izravnog uključivanja iseljenih Hrvata u oružanu obranu Republike Hrvatske ponajbolje ilustrira podatak kako su, od početka srbijanske oružane agresije, na svim bojištima u Hrvatskoj bili i dragovoljci iz iseljništva.¹⁰¹ Sa sigurnošću se može tvrditi da bez apsolutne i bezrezervne podrške iseljenih Hrvata ,nezavisna i suverna Hrvatska ne bi mogla biti uspostavljena.¹⁰²

¹⁰⁰ I. Čizmić,M.Sopta,V. Šakić ,Iseljena Hrvatska,str.447-449

¹⁰¹ J. Jurčević,Prinosi iseljništva uspostavi hrvatske države, ,str.39-47

¹⁰² I. Čizmić, Političko djelovanje hrvatskih iseljenika u SAD-u i stvaranje nezavisne Hrvatske, str.5-25

7. Zaključak

Pri pisanju rada o političkim organizacijama hrvatskih emigranata suočila sam se s problemom pronalaska literature ,i to ne u smislu nedostupnosti nego u smislu „političke obojanosti“,jer je veliki broj dostupnih članaka napisan od strane onih koji su bili politička emigracija,pa je uočljiva subjektivnost,no mislim da im to nije za zamjeriti ,s obzirom da su bili sudionici brojnih događaja pa je za očekivati da na neke stvari gledaju emotivnije. Također je jasno vidljivo da je ovaj dio povijesti Hrvata do nedavno bio zapostavljen, jer je većina literature iz novijeg vremena. Istraživanja koja se bave hrvatskom dijasporom a koja datiraju iz vremena druge Jugoslavije gotovo da i nema, vrlo vjerojatno zbog jugoslavenskog režima koji nije davao potpunu slobodu znanstvenicima u njihovu radu, a na iseljenike se gledalo negativno jer se smatralo da su politički ekstremisti.

Najtemeljitiji prikaz povijesti hrvatskog iseljništva, pa tako i njihova političkog organiziranja dali su Ivan Čizmić, Marin Sopta i Vlado Šakić u knjizi *Iseljena Hrvatska*, u kojoj nisam uočila “lijevi” ni “desni” pristup, i za koju smatram da predstavlja dobru osnovu za nova istraživanja. S obzirom na doprinos koji su Hrvati u emigraciji dali uspostavi samostalne Hrvatske, činjenici da predstavljaju nedjeljiv dio hrvatskog nacionalnog bića, te u konačnici, na ne preveliku istraženost povijesti Hrvata u iseljništvu , ovaj rad predstavlja samo jedan korak u prikazu njihova života i djelovanja.

8.Literatura

1. Ante Babić,Djelovanje Hrvatske seljačke stranke u Australiji, Budućnost iseljene hrvatske, Vlado Šakić,Josip Jurčević,Marin Sopta (ur.),Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,Zagreb 1998.
2. Berislav Jandrić, Hrvatska politička emigracija u Njemačkoj, Dijalog povjesničara-istoričara : zbornik , Fleck, Hans-Georg ; Graovac, Igor (ur.), Zaklada Friedrich Naumann, Zagreb 2004
3. Bogdan Krizman,Pavelić u bjekstvu,Globus,Zagreb 1986
4. Bože Vukušić, Tajni rat UDB-e protiv hrvatskog iseljništva,Klub hrvatskih povratnika iz iseljništva,Zagreb 2001
5. Dražen Živić, Promjene u strukturi aktivnog stanovništva istočne Hrvatske 1971.-1991. godine, Hrvatski geografski glasnik
6. Đuro Palaić,HSS u Kanadi, Glavni odbor Hrvatske seljačke stranke u Kanadi i Zajednica protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata,Zagreb 2011
7. Ivan Čizmić, Političko djelovanje hrvatskih iseljenika u SAD-u i stvaranje nezavisne Hrvatske, Društvena istraživanja, Vol.7 No.1-2 (33-34) 1998
8. Ivan Čizmić,Marin Sopta,Vlado Šakić ,Iseljena Hrvatska, Golden marketing -Tehnička knjiga, Zagreb 2005
9. Ivan Čizmić,O strukturi i društveno političkim odnosima u hrvatskom iseljništvu u razdoblju poslije Drugog svjetskog rata, Budućnost iseljene hrvatske, Vlado Šakić,Josip Jurčević,Marin Sopta (ur.),Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,Zagreb 1998
10. Ivan Čizmić, Marin Sopta, Vlado Šakić: Hrvati u svjetskomu migracijskom kontekstu,Hrvatski iseljenički zbornik 2008,Vesna Kukavica (ur.),Hrvatska matica iseljenika,Zagreb 2007
11. Ivan Čizmić,Hrvatsko narodno vijeće, Hrvatski iseljenički zbornik 2005 ,Vesna Kukavica(ur.),Hrvatska matica iseljenika,Zagreb 2004

12. Ivan Čizmić, Hrvatska ambasada u Canberri 1977-1979, Hrvatski iseljenički zbornik 2007, Vesna Kukavica (ur.), Hrvatska matica iseljenika, Zagreb 2006.
13. Ivo Butković, Hrvatska politička emigracija u Australiji, Budućnost iseljene Hrvatske, Vlado Šakić, Josip Jurčević, Marin Sopta (ur.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 1998
14. Ivona Dončević, O djelovanju Informacijskog ureda Hrvatskog narodnog vijeća u Bonnu, , Budućnost iseljene hrvatske, Vlado Šakić, Josip Jurčević, Marin Sopta (ur.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 1998.
15. Josip Jurčević, Prinosi iseljeničtva uspostavi hrvatske države, Hrvatski iseljenički zbornik 2006, Vesna Kukavica (ur.), Hrvatska matica iseljenika, Zagreb 2005
16. Katarina Spehnjak, Tomislav Cipek, , Disidenti, opozicija i otpor - Hrvatska i Jugoslavija 1945-1990, Časopis za suvremenu povijest, Vol.39 No.2 ,2007
17. Marin Sopta, Hrvati u Kanadi, Oblikovanje hrvatske zajednice od 1945. do 1995, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 2012
18. Ljubomir Antić, Dalmatinsko iseljeničtvo, Hrvatski iseljenički zbornik 2009, Vesna Kukavica (ur.) Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2008
19. Ljubomir Antić, Prvih 100 godina HSS-a, Hrvatski iseljenički zbornik 2004, Vesna Kukavica (ur.), Hrvatska matica iseljenika, Zagreb 2003
20. Petar Hinić, Političko djelovanje hrvatske emigracije u Njemačkoj kroz razdoblje komunističke vladavine, Budućnost iseljene hrvatske, Vlado Šakić, Josip Jurčević, Marin Sopta (ur.) , Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 1998.
21. Rebeka Mesarić Žabčić, Marina Perić; Redefiniranje etničkog identiteta: Primjeri hrvatskih etničkih zajednica u Čileu i New South Walesu, Etnološka istraživanja Vol. 1 No. 11, Zagreb 2006
22. Tomislav Bošnjak, Hrvatsko narodno vijeće i Hrvati Australije, Budućnost iseljene hrvatske, Vlado Šakić, Josip Jurčević, Marin Sopta (ur.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 1998.
23. Tomislav Krolo, Hrvatski politički emigrant 1941-1991., Vlastita naknada, Zagreb 2009